

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Lucie Brožová

**Sblížení Francie a Británie podmínkou pro
britské členství v EHS: Francouzsko-britské
vztahy 1967-1972**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Lucie Brožová**

Vedoucí práce: **Mgr. Jan Váška**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

BROŽOVÁ, Lucie. *Sblížení Francie a Británie podmínkou pro britské členství v EHS: Francouzsko-britské vztahy 1967-1972*. Praha, 2013. 44 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta společenských věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jan Váška.

Abstrakt

Bakalářská práce „Sblížení Francie a Británie podmínkou pro britské členství v EHS: Francouzsko-britské vztahy 1967-1972“ pojednává o zlomovém vývoji francouzsko-britských vztahů v době, kdy Británie usilovala o vstup do Evropského společenství, zatímco Francie jejich snahu blokovala. Je vymezena lety 1967 poté, co Charles de Gaulle již podruhé vetoval britskou přihlášku do EHS, a rokem 1972, ve kterém byla podepsána smlouva o vstupu Británie do Společenství. V tomto období nejprve oba státy dosáhly maximální míry vzájemné nevráživosti a podezřívavosti, což vyvrcholilo událostí, která je dnes známa jako Soamesova aféra. Následně oba státy dosáhly podivuhodné shody a jejich porozumění a spolupráce byly jedním z faktorů, které umožnily první rozšíření Společenství. Práce nabízí na začátku chronologický přehled událostí a poté postihuje změnu postoje obou států ve třech různých rovinách. Nejdřív se zaobírá personální změnou na postu francouzského prezidenta, kde de Gaulla nahradil Georges Pompidou, a na postu britského předsedy vlády, do kterého byl nově zvolen Edward Heath. Ve druhé části práce analyzuje francouzskou i britskou zahraniční politiku a jejich politicko-strategické cíle. Třetí rovinu tvoří mezinárodní kontext a klíčové události a procesy, které se odehrávaly ve světě – vývoj Evropského společenství, vztahy s USA, kolaps mezinárodního finančního systému a posilující SRN – a které se promítly i do francouzsko-britských vztahů. Studie odpovídá na otázku, která z těchto tří rovin měla na události klíčový vliv.

Abstract

Bachelor's thesis „Franco-British relations 1967-1972: Rapprochement of France and Britain as a condition of British membership of the EEC“ deals with development of franco-british relations at the time when Britain sought to join EC and France opposed to it. Study concerns a period which starts in 1967 when Charles de Gaulle vetoed the british application for the second, and which terminate in 1972 when was successfully signed the treaty of association. During the first part of this era the realationship of these both states was worsening which was demonstrated by affair called Soames Affair. In the next part they reached an enexpected agreement and they started to callaborate. It was one of the factors which enabled EC to enlarged the first time. Text refers to historical background of the events and then it indentify a change of the relationships in the three differnt areas. First it analyzes personal changes. The most importantly it was Geroges Pompidou who became french president after de Gaulle had resigned and Edward Heath who was elected british Prime Minister. The following chapter describes french and british foreign policy and their political-strategic goal. The final passage outlines the events and processes which were going on in the rest of world and which had impact on the two states – the development of EC, relationship with the USA, the breakdown of international monetary systém and FRG which were getting stronger economicaly and politicaly.

Klíčová slova

Francie, Británie, EHS, evropská integrace, Haagský summit, Soamesova aféra, britská přihláška do EHS

Keywords

France, Britain, EEC, european integration, Hague summit, Soames Affair, british application to EEC

Rozsah práce: 76 927 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. 5. 2013

Lucie Brožová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Janu Váškovi za jeho cenné rady, ochotu a trpělivost při korektuře této práce. Dále také mamince Evě Brožové za pomoc s konečnými úpravami textu.

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	8
1 HISTORICKÝ KONTEXT	10
1.1 DRUHÁ BRITSKÁ PŘIHLÁŠKA	10
1.2 SOAMESOVA AFÉRA.....	13
1.3 TŘETÍ KOLO JEDNÁNÍ.....	14
2 PERSONÁLNÍ ZMĚNA	16
2.1 EDWARD HEATH	17
2.1.1 <i>Politické názory a východiska</i>	17
2.1.2 <i>Události</i>	18
2.2 GEORGES POMPIDOU	20
2.2.1 <i>Politické názory a východiska</i>	21
2.2.2 <i>Události</i>	22
3 ZAHRANIČNÍ POLITIKA A STRATEGICKÉ CÍLE	24
3.1 BRITÁNIE.....	24
3.2 FRANCIE.....	27
4 EVROPSKÝ A MEZINÁRODNÍ KONTEXT	29
4.1 EVROPSKÁ KONFERENCE V HAAGU A DALŠÍ VÝVOJ EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ.....	30
4.1.1 <i>Summit v Haagu</i>	31
4.2 FRANCOUZSKO-AMERICKÉ SBLIŽOVÁNÍ	33
4.2.1 <i>Charles de Gaulle a USA</i>	34
4.2.2 <i>Nixon a Pompidou</i>	35
4.3 KRIZE BRETTONWOODSKÉHO SYSTÉMU	36
4.3.1 <i>Kolaps Bretton Woodského systému a EHS</i>	36
4.4 OSTPOLITIK	37
4.4.1 <i>Osa Francie-Německo v EHS</i>	38
4.4.2 <i>Německá východní politika (Willyho Brandta)</i>	39
5 ANALÝZA	40
ZÁVĚR	43
SUMMARY	45
POUŽITÁ LITERATURA	47
PRAMENY.....	47
LITERATURA	47

Úvod

Integrace mezi evropskými státy, tak jak ji známe dnes, se začala rozvíjet krátce po konci druhé světové války. Vzhledem k tomu, že je to velmi komplikovaný dlouhodobý proces, do kterého zasahuje mnoho faktorů, je velice často tématem současné odborné literatury. Existuje dnes několik přístupů, jakými autoři analyzují jeho příčiny, průběh i dopady. Převážná část studií a analýz historického vývoje států a jejich politik v 2. polovině 20. století tak bývá vztahována právě k tomuto fenoménu. Opomíjeny tedy zůstávají bilaterální vztahy mezi jednotlivými státy, ať už uvnitř nebo vně evropských struktur.

Částečně tímto sníženým zájmem pak může být způsobeno, že v této oblasti přetrvává několik stereotypů a nezodpovězených otázek. Jako příklad této skutečnosti lze použít i francouzsko-britské vztahy, které jsou předmětem zájmu této práce. Jejich vzájemná rivalita, konkurence, soutěživost a tradiční opozice mezi Paříží a Londýnem přerostly téměř v kliše, které je často podporováno médii a přijímáno veřejným míněním. Tato tvrzení nacházejí oporu ve zcela odlišné historické zkušenosti těchto zemí a v jejich geografické poloze.¹

Období, které bývá tradičně spojováno s problematickými vztahy mezi Francií a Británií, jsou 60. léta. V této době stál v čele Francie generál Charles de Gaulle, který měl ve francouzské zahraniční politice rozhodující slovo, a pro kterého byla typická právě snaha zavést „Evropu států“ prosazujících své zájmy na základě mezivládní spolupráce a potlačit nadnárodní instituce.² Charakteristické pro 60. léta je také britské rozhodnutí vstoupit do Evropského hospodářského společenství (EHS), které Británie učinila pod tíhou mezinárodních, politických, ekonomických i vnitropolitických okolností.³ Pro účely této práce je rozhodující období, které začíná druhým zamítnutím britské přihlášky do EHS v roce 1967, a které končí přijetím Británie a dalších dvou zemí za členské státy. V tomto poměrně krátkém období prošly francouzsko-britské vztahy zajímavým vývojem.

¹ La Serre François de, Leruez Jacques a Wallace Helen, *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L'inévitable ajustement* (Paris: Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1990), 13.

² D'Arcy François a Rouban Luc, eds., *De la Ve république a l'Europe: Hommage a Jean-Louis Quermonne* (Paříž: Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, 1996), 23.

³ Pine Melissa, *Harold Wilson and Europe: Pursuing Britain's Membership of the European Community* (Londýn : Tauris Academic Studies, 2007), 7-8,
<http://site.ebrary.com/lib/cuni/docDetail.action?docID=10231628> (staženo 4.5.2012).

Cílem této práce je vytvořit studii opírající se o empirickou analýzu ekonomických a politických událostí a jevů, která odpoví na otázku, jaké byly hlavní příčiny, které vedly k tomu, že přestože se vztah mezi Francií a Velkou Británií v průběhu 60. let neustále zhoršoval až dosáhnul svého minima v letech 1967 až 1969, našly mezi sebou oba státy vzájemnou shodu, která kulminovala podpisem smlouvy o vstupu Británie do Evropského společenství (ES). Odpověď na otázku získám kompilací informací jednak z dostupných pramenů, převážně diplomatických dokumentů a přepisu některých proslovů, a z odborné literatury. Výsledkem bude strukturovaná historická analýza.

Abychom mohli provést analýzu těchto vzájemných vztahů, je nezbytné zasadit práci na začátku do historického kontextu a stručně nastínit chronologický průběh událostí v daném časovém rozmezí. Vzhledem k charakteru této práce nepovažuji za nutné vracet se v přehledu výrazně hluboko do historie nebo detailněji vysvětlovat kontextuální události, které přímo nesouvisí s daným tématem. Dále bude text členěn do tří stěžejních částí odpovídajícím třem základním rovinám výzkumu. V první části bude pozornost věnována personální otázce vzhledem k tomu, že oba státy zaznamenaly v tomto období na postech představitelů obou zemí podstatnou změnu. Druhá část bude orientována na jejich zahraniční politiku, postavení ve světě, a jak pro sebe definovaly své strategické cíle. Třetí část zasadí téma do mezinárodního kontextu a pokusí se postihnout, jakým způsobem tehdejší dění v mezinárodních vztazích ovlivnilo vztahy francouzsko-britské. V závěrečné kapitole se pokusím provést analýzu výzkumu a zodpovědět úvodní otázku.

Jak bylo řečeno, jako zdroj informací jsem ve své práci použila jak literaturu, tak částečně prameny. Většinu základní literatury pro toto téma tvoří především knižní publikace, dále články publikované v odborných periodikách a také publikované sbírky dokumentů. Informace s největší výpovědní hodnotou jsem čerpala z pramenů, z nichž nejobsáhlejší a nejkomplexnějším zdrojem byly *Documents diplomatiques français 1967-1969* (Vaïsse, M.). Velká část textu vychází z *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History* (Gowland, D. a Turner, A.), kde jsou zaznamenány klíčové body týkající se daného tématu. Na okraj lze zmínit publikaci *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentés* (Jardin, P. a Kimmel, A.), která poskytla doplňující informace a širší souvislosti. Základní literaturu pro tuto práci tvoří historické a politicko-ekonomické syntézy. Publikace *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair* (Young, H.), *La*

puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958 (Vaïsse, M.) a *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L'inévitable ajustement* (La Serre, F, Leruez J., Wallace, H.) jsou stěžejní texty, o které se práce opírá. Důležitou část utváří také zdroje, které jsou úzce tématicky vymezeny, a poskytují detailní informace pro jednotlivé kapitoly. Patří mezi ně především *Harold Wilson and European Integration: Britain's Second Application to join the EEC* (Daddow, O.) nebo *France in the European Union* (Guyomarch, A., Machin, H. a Ritchie, E.). Mezi články z odborných periodik bych vybrala a zmínila především *Anlgo-Frech ,Relations a Decade Ago: A New Assessment* (Cambell, A.), ze kterého jsem čerpala mnoho podrobných informací o průběhu událostí, a *De Gaulle Between Grain and Grandeur: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970* (Moravcsik, A.), který nabízí na problematiku pohled z jiné perspektivy.

1 Historický kontext

Jak bylo řečeno, francouzsko-britské vztahy nabraly značný spád mezi lety 1967-1973. Stalo se tak poté, co britská vláda podala v roce 1967 už podruhé přihlášku žádající o vstup do EHS, a kdy francouzský prezident de Gaulle už podruhé tuto žádost zamítnul. Napjatou situaci mezi oběma státy vystupňovalo následné vzájemné nedorozumění, které je dnes známé jako „Soamesova aféra“. Někteří autoři však v tomto kritickém okamžiku hledají také příčiny, které vedly k následnému nezvykle rychlému urovnání situace a k oboustranné bezproblémové spolupráci, jak bude nastíněno v závěru této kapitoly.

1.1 Druhá britská přihláška

Britové se poprvé pokusily o vstup do EHS na počátku 60. let. Britská konzervativní vláda v čele s Haroldem Macmillanem podala přihlášku v roce 1961, po které následovalo několik měsíců velmi složitých vyjednávání. Ta v lednu 1963 definitivně ukončil de Gaulle a britskou přihlášku vetoval. Předseda britské vlády Harold Wilson inicioval nová jednání o vstupu Británie do EHS krátce poté, co ve volbách 31. března 1966 posílil většinu

labouristické strany v parlamentu ze čtyř hlasů na 98.⁴ Wilson tedy nasměroval svoji politiku k Evropě v 2. polovině 60. let. Svou strategii obhajoval jako politickou nezbytnost. Britská ekonomika v této době byla velice nestabilní a její měna závislá na americké podpoře. Přesto 18. listopadu 1967 proběhla dlouho odkládaná devalvace libry. Wilsonova vláda se také potýkala s krizí v bývalých koloniích a Commonwealthu, která se přelévala na nová území (Jižní Afrika, Aden, Rhodesie,...). Svým zapojením se do evropských struktur mohla tedy Británie zamýšlet jednak rezignaci na udržení svého postavení ve světě, a nebo lze na tuto skutečnost pohlížet jako na strategii, díky které chtěla svůj vliv ve světě posílit a prosazovat skrze evropskou platformu. V každém případě se Wilson těmito politickými argumenty snažil zlehčit a omezit debatu o ekonomické (ne)výhodnosti jejich členství.⁵

Před zahájením oficiálního jednání o vstupu, chtěla mít Británie lepší přehled o tom, jak si stála i mezi ostatními členskými státy, resp. „přátelskou pětkou“, a jaké byly její šance. Ujali se toho Wilson společně se svým ministrem zahraničních věcí Georgem Brownem a na začátku roku 1967 navštívili představitele těchto zemí. Nejdůležitější informace, která z toho vyplynula, kterou potvrdil i Bonn, byla, že s největší pravděpodobností těchto pět států nebude ochotných střetnout se s Francií ve prospěch Británie. I přesto, že si její členství přejí.⁶ Je pravděpodobné, že nechtěli riskovat další problémy uvnitř společenství krátce poté, co se podařilo urovnat krizi z poloviny 60. let známé jako „politika prázdných křesel“, která byla vyřešena tzv. Lucemburským kompromisem.⁷

Francie svůj postoj dávala zřetelně najevo od samotného podání přihlášky. Už tisková konference z 16. května je označována jako „sametové veto“. De Gaulle uvedl, že britská měna byla důvod, proč nebylo možné, aby Británie mohla vstoupit. Považoval systém EHS založený na volném společném trhu se stálou relativní hodnotou měn členských států za neslučitelný s librou, která byla rezervní měnou, a tudíž na ni měly vliv i některé jiné země, především z Commonwealthu. Jediné východisko viděl v uvolnění libry od závazků a zodpovědnosti a v dorovnání platebního deficitu v librové zóně. De Gaullova závěrečná slova:

⁴ Pine, *Harold Wilson and Europe: Pursuing Britain's Membership of the European Community*, 8-9.

⁵ Daddow Oliver J., *Harold Wilson and European Integration: Britain's Second Application to join the EEC* (London: Frank Cass, 2003), 85-89.

⁶ „PRO, CAB 128/42, CC (67), 14th Conclusions, Cabinet minutes of 21 March 1967“, in *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 118.

⁷ Gowland David, Turner Arthur a Alex Wright, *Britain and European Integration on the Sidelines* (London: Routledge, 2010), 68-70.

„Kdy a jak se toto stane?“⁸, ještě nechávala v některých naději na pozitivní výsledek. Následně Francouzi stanovili podmínky, které měly splnit všechny čtyři žadatelé o členství (tj. Británie, Irsko, Dánsko a Norsko), aby mohli být přijati. Tyto podmínky zahrnovaly již zmíněnou vyváženou britskou platební bilanci, silnou libru, akceptování jednotného vnějšího tarifu a zemědělské politiky.⁹

Definitivní francouzská odpověď nebyla velkým překvapením. Generál de Gaulle vetoval britskou přihlášku v listopadu 1967. Argumenty, které stále opakoval a zdůrazňoval zůstaly od roku 1963 nezměněné. V této souvislosti bývají uváděny jeho pochybnosti o britském „opravdovém evropanství“ a přesvědčení, že její historické, geografické, ekonomické a kulturní faktory měly blíže k USA a Evropskému sdružení volného obchodu (ESVO). Druhý bod, o který se generál opíral, byla ona slabost britské ekonomiky a obavy o zničení pokroku v integračním procesu, kterého se už podařilo dosáhnout. Jinými slovy zopakoval, že bylo nutné ještě velkého úsilí, než by se Británii podařilo přeměnit natolik, aby bylo možné ji připojit k EHS.¹⁰

Wilson a jeho ministr zahraničních věcí George Brown se rozhodli, že ani po tomto neúspěchu svou přihlášku nestáhnou.¹¹ A svou pozornost obrátili k „přátelské pěťce“ (označení, které zahrnovalo členské státy ES kromě Francie) a hledali způsob možnosti spolupráce po dobu trvání generálova veta.¹²

Z událostí těchto let bylo patrné, že Londýn a Paříž zastávaly dvě různé tradice zahraniční politiky a protichůdné vize Evropy. Britská „atlantická Evropa“ umožňovala Británii prosadit se v Evropě a zároveň udržovat blízké vztahy s USA. Zatímco „evropská Evropa“ prosazovaná Francií měla být co nejvíce samostatná, i s vlastními jadernými zbraněmi, a měla stát ve světě jako třetí mocnost. Jinými slovy měla být pro USA partnerem, nikoli klientem.¹³

⁸ „Translation issued by the *Présidence de la République* on 18 May 1967“ in *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 123.

⁹ Pine, *Harold Wilson and Europe: Pursuing Britain's Membership of the European Community*, 23.

¹⁰ Gowland, Turner a Wright, *Britain and European Integration on the Sideline*“, 69-70.

¹¹ „Note de la direction des Affaires politiques sous-direction d'Europe occidentale“ in *Documents diplomatiques français 1967. Tome II, (2 juillet - 31 décembre*, ed. Vaisse Maurice (Bruxelles : Peter Lang, 2008), 727-729.

¹² Pine, *Harold Wilson and Europe: Pursuing Britain's Membership of the European Community*, 27.

¹³ Daddow Oliver J., *Harold Wilson and European Integration: Britain's Second Application to join the EEC* (London: Frank Cass, 2003), 151-156.

1.2 Soamesova aféra

V první řadě to byla Paříž, která stála v opozici vůči britským ambicím, tudíž francouzsko-britské vztahy byly v tomto období po zamítnutí druhé přihlášky velmi chladné.

Avšak britští představitelé chápali, že hlas Francie v EHS má velmi velkou váhu, a že je tedy nezbytně nutné zkusit tuto situaci nějak změnit. Pro tento úkol byl mezi jinými vybrán i sir Christopher Soames, člen konzervativní strany a také zeť Winstona Churchilla, který byl v září 1968 překvapivě jmenován britským velvyslancem v Paříži. Britové si od toho slibovali, že si měl lépe porozumět se svými protějšky než jeho předchůdce sir Patrick Reilly, a navázat přímý kontakt i s de Gaullem.¹⁴ Mělo se to zdařit především kvůli tomu, že Soames byl výrazně pro-evropský a pro-francouzský. Byl přesvědčen, že EHS byla pro Brity tou nejlepší a správnou volbou, která s sebou měla přinést především mnoho pozitivních důsledků, jak bylo patrné z jeho přednášek.¹⁵

Pozvánky na oběd do Elysejského paláce se Soames dočkal 4. února 1969. Během setkání vedl prezident de Gaulle z velké části monolog. Především o tom, jak by rád viděl další vývoj v Evropě. Byla to velmi rozdílná představa od zavedeného ES. Jeho Evropa byla založena na mezivládní spolupráci a vedena mocnostmi, které disponovaly početnými armádami – Francie, Británie, SRN a Itálie. NATO nehrálo roli. To představovalo radikální alternativu. Zdálo se, že generál nabízel tajná bilaterální jednání s Brity. A že byl v případě úspěchu připraven tyto plány začít uskutečňovat.¹⁶

Soames dodatečně zapsal průběh setkání a jeho správnost potvrdil ministr zahraničních věcí Michel Debré. Zpráva v Británii vyvolala nepřátelskou a podezřívavou reakci. Britští představitelé ji pokládali za de Gaullovu lest a postoupili informaci dalším státům ES. Francii reakce překvapila. Generálův návrh považovala za důvěrný, do jisté míry konstruktivní a za běžnou metodu de Gaullovy politiky. Obviňovala tedy Brity z úmyslné diskreditace Francie. Britsko-francouzské vztahy na tom byly v tuto chvíli nejhůře od roku 1963.¹⁷

¹⁴ Campbell Alan, „Anglo-Frech ‚Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)‘“, *International Affairs* 58, č. 3 (Jaro, 1982): 238-239, <http://www.jstor.org> (staženo 12.11.2012).

¹⁵ Soames Christopher, „Whitehall into Europe“, *Public Administration* 50, č. 3 (Podzim, 1972): 273-277, <http://ebscohost.com> (staženo 29.11.2012).

¹⁶ Young Hugo, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair* (London: Papermac, 1999), 201.

¹⁷ Cambell Alan, „Anglo-Frech ‚Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)‘“, 242-245.

Skutečný úmysl generálovny nabídky zůstává dodnes, ostatně jako v mnoha záležitostech týkajících se jeho osoby, předmětem sporů. Návrh si našel v Británii i velkou část přívrženců především v řadách odpůrců britského vstupu do EHS v plném rozsahu Římských smluv. Ti považovali postup britské vlády za velkou chybu.¹⁸ Nicméně škody napáchané touto aférou měly v důsledku následných událostí omezený dosah. Za dva měsíce, 27. dubna, de Gaulle vypsál referendum, ve kterém měli Francouzi rozhodnout o reformě senátu a přenesení některých pravomocí na regiony. Referendum bylo interpretováno jako hlasování o dalším setrvání prezidenta ve funkci. De Gaulle vydal prohlášení, že v případě záporného výsledku rezignuje. Jeho pozice byla velmi oslabena už od studentských nepokojů v roce 1968 a téměř všichni jeho političtí odpůrci, Guy Mollet, François Mitterand nebo Jean Lacanuet, organizovali masivní kampaň za „ne“. Výsledek tedy byl 53% „ne“ a 47% „ano“. Charles de Gaulle odstoupil z funkce. Na jeho místo byl v druhém kole prezidentských voleb zvolen Georges Pompidou.¹⁹

Této události bývá přičítán ještě jeden důležitý následek. Vzhledem k tomu, že generál sám zahájil vyjednávání s Brity o nějaké případné možnosti jejich spojenectví, Francie uvěřila tomu, že na konci své kariéry podporoval britské členství na základě určitých podmínek. Mělo to mít velký význam v následujících letech během jednání s Británií.²⁰

1.3 Třetí kolo jednání

Londýn dlouho dobu odkládal svou odpověď na odchod de Gaulla. Ohledně britského členství v EHS Francouzi totiž stále trvali na svém požadavku, že bylo nutné, aby stávající státy nejprve uzavřely konečnou dohodu o Společné zemědělské politice (SZP), a teprve poté mělo být možné zahájit jednání s kandidáty na členství. Této dohody bylo konečně dosaženo v prosinci 1969 na summitu v Haagu, kde už francouzskou delegaci vedl nově zvolený prezident Pompidou. Na této konferenci byly zároveň odsouhlaseny tři principy, kolem kterých se mělo společenství do budoucna vyvíjet – dokončení, prohloubení, rozšíření. Wilson společně se svým ministrem pro Evropu Georgem Thomsonem začali jednat ještě

¹⁸ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 207-208.

¹⁹ Limagne Pierre, *La Ve République de Charles de Gaulle et Georges Pompidou* (Paříž: Éditions France-empire, 1978), 309-320.

²⁰ Campbell Alan, „Anglo-Frech ,Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)“, 247.

před koncem roku. Ovšem ne všichni ve Wilsonově vládě s tím souhlasili. Tito odpůrci se snažili dokázat, že Británii by se vzhledem ke všem negativním dopadům členství dařilo lépe vně Evropského společenství. Přesto byla 30. června do Lucemburku doručena oficiální přihláška a Wilson se připravoval na její úspěšné prosazení v případě výhry v nastávajících parlamentních volbách. Avšak tyto volby vyhrála konzervativní strana v čele s Edwardem Heathem.²¹

Francie uvítala zvolení Heatha jako celkem pozitivní zprávu, přesto první fáze jednání o britském členství, tzn. od 30. června 1970 do jara roku 1971, byla velmi tvrdá, zdlouhavá a bez povzbudivých (jestli vůbec nějakých) výsledků. Hlavní otázky k projednání byly britské obchodní vztahy s Commonwealthem (novozélandské máslo, cukr z Karibiku) a příspěvek do rozpočtu. Od ledna 1971 se začalo částečně mluvit o možném soukromém bilaterálním summitu, který by umožnil podstatný posun v jednání. Dokud nebylo známo přesné datum konání, byly tyto úvahy tajemstvím. Setkání Pompidou s Heathem se nakonec uskutečnilo 20. a 21. května. Rozhovory probíhaly za zavřenými dveřmi. Společnost dvěma státníkům dělali pouze jejich tlumočníci kníže Andronikov a Michael Palliser.²² Dohodu, které dosáhli, oznámili společně na tiskové konferenci ve stejném sále, ze kterého generál de Gaulle vyhlásil obě veta. Pompidou ve svém prohlášení uvedl, že vše sice nevyřešili, ale především si urovnali jejich názory na věc, uvážili situaci jejich ekonomik a jaký vliv na ně měly jejich vlády. Z proslovu bylo zřejmé, že obě strany považovaly summit za úspěšný. Zvláště na všechny, kdo ještě pochybovali, zda-li je Británie dost evropská, a zda-li nechce Evropu spíše jakýmikoli prostředky zničit, apeloval Pompidou slovy: „Ano, dámy a pánové, dnes večer před sebou vidíte dva muže, kteří jsou přesvědčeni o opaku“.²³

Na setkání v Lucemburku 6. června bylo jasné, že vzájemné dohody z Pařížského summitu byly myšleny vážně, že Francie skutečně podporovala britské členství, a že mezi sebou vyřešili i ožehavou otázku britské měny, kolem které se do té doby točilo nejvíce francouzských obav. 22. a 23. června bylo dosaženo dohod i ohledně novozélandského másla a příspěvku. První společné setkání představitelů stávajících států a tří nově přistupujících se uskutečnilo 19. - 20. října 1972. Na tomto jednání bylo vytvořeno detailní komuniké, které

²¹ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 208-209.

²² Campbell Alan, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (2)“, *International Affairs* 58, č. 2 (Léto, 1982): 429-435, <http://www.jstor.org> (staženo 12.11.2012).

²³ „The Times, 22 May 1971“ in *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 135-136.

nastiňovalo budoucí vývoj ES a potvrzovalo jejich společný záměr.²⁴ Velká Británie, Dánsko a Irsko vstoupili do ES k 1. 1. 1973.

Už Wilson během svého úsilí o vstup do EHS dostával rady od amerických politiků, že nejlepší způsob, jak zorganizovat Evropu, je umožnit britsko-francouzské usmíření. Podobný názor sdílel i francouzský velvyslanec Geoffroy Chodron de Courcel v Londýně, kterého podle jeho slov nezajímala žádná britská přihláška, ale výhradně jen možnost francouzsko-britské spolupráce.²⁵ Po Pařížském summitu bylo toto přání naplněno, francouzsko-britské vztahy dosáhly svého vrcholu a Británie vstoupila do EHS. Zůstává tedy otázkou, jakým způsobem lze chápat to, co se na přelomu 60. a 70. let mezi těmito dvěma státy odehrálo. Co se stalo právě ve chvíli, kdy se zdálo, že nebyli schopni najít společnou řeč a byli si vzájemně spíše rivaly v boji o vliv v Evropě i ve světě a v boji o přízeň ostatních států? Tato práce bude zaměřena na klíčové aspekty týkající se představitelů těchto států, jejich strategické národní zájmy a aktuální mezinárodní kontext.

2 Personální změna

Nápadným společným rysem v obou státech na konci 60. let je personální změna na postech prezidenta, resp. předsedy vlády. Zatímco do čela Francie přišel po generálu de Gaullovi, který jednoznačně měl rozhodující slovo v zahraniční politice, umírněnější George Pompidou. V Británii se do funkce předsedy vlády místo váhajícího Harolda Wilsona prosadil Edward Heath, známý svými pro-evropskými názory. Oba politikové měli bezesporu podstatný vliv na přístupová jednání. Tomuto faktoru značná část historiků přikládá klíčový význam a zakládají na tom svoji analýzu a interpretaci událostí a vývoje v daném období mezi lety 1967 až 1973.²⁶ Díky tomu můžeme v textech nalézt poměrně detailně zpracované i záležitosti spíše osobního rázu u obou politiků, které mohly hrát roli při utváření jejich politiky.

²⁴ Campbell Alan, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (2)“, 438-440.

²⁵ Daddow, *Harold Wilson and European Integration: Britain's Second Application to join the EEC*, 159, 168.

²⁶ Příklady lze najít jak mezi historickými syntézami viz. Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, tak mezi odbornými články úzce se zabývajícími tímto tématem viz. Campbell „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)“.

2.1 Edward Heath

Edward Heath, člen konzervativní strany, byl poprvé do parlamentu zvolen v roce 1950. Do čela strany byl nominován a vybrán v roce 1965. Byl považován za experta na evropské záležitosti. Hluboké a detailní znalosti o EHS získal během let svého působení ve vládě Harolda Macmillana. V roce 1962 osobně vedl v Bruselu britská přístupová jednání. Byl si dobře vědom, jak důležitá byla Francie pro Evropu, a rozuměl možná lépe než jiní britští politici, proč Francouzi váhali s britským členstvím.²⁷

2.1.1 Politické názory a východiska

Heath byl přesvědčen, že Británie může prosperovat jedině, obrátí-li se k Evropě. A EHS považoval za nejrychleji se rozvíjející skupinu evropských států. Opíral se o fakta. V EHS žilo přes 170 miliónu lidí ve srovnání s 50 miliony v Británii a méně než 90 miliony v ESVO. Odhady tehdy navíc předpovídaly, že jen ve Francii a Německu byla dvakrát větší populace lidí mladších 45 let než v Británii. Také hrubý domácí produkt EHS byl dvou a půl násobný než britský. Tempo jeho průmyslového růstu bylo o mnoho vyšší, rostl objem jeho vnitřního trhu mezi členskými státy a mělo silnou platební bilanci. Dále ho zneklidňoval nárůst podílu amerických investic do EHS na úkor těch do Británie.²⁸

Evropský kruh v zahraniční politice představoval pro Heatha prioritu. Commonwealthu a USA se z jeho strany dostávalo jen málo speciální pozornosti. Je dokonce považován za premiéra, který z celé britské historie byl nejmenším zastáncem atlantického prostoru pod patronací USA. Jeho úvahy o evropské bezpečnosti se naopak velmi často pohybovaly okolo možnosti francouzsko-britské spolupráce v oblasti jaderných zbraní. Bylo by chybou jeho názory považovat za anti-americké, avšak jeho přístup k Američanům vylučoval jakoukoli podobu „zvláštního vztahu“.²⁹

²⁷ Campbell Alan, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)“, 252.

²⁸ Hutchinson George, *Edward Heath: A Personal and Political Biography* (London: Longman, 1970), 94.

²⁹ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 221-222.

2.1.2 Události

Počátky Heathova úspěšného navázání vztahu s Francouzi, uvádí Cambell ve svém článku, lze hledat už několik let před jeho nástupem do funkce. Na dovolené ve Španělsku v roce 1964 se seznámil s Michelelem Jobertem, blízkým Pompidouovým spolupracovníkem, a stali se přáteli. Jobert, který se později stal tajemníkem prezidenta Pompidoua, hrál důležitou roli ve francouzsko-britských jednáních v letech 1970-1971. Velkou měrou se měl podílet na pozitivním mínění Pompidoua o Heathovi a důvěře, kterou v něj měl.³⁰ Oproti tomu reputace Wilsona, z důvodu několika nevydařených setkání, nebyla u Francouzů příliš valná. Tato skutečnost bývá často považována za jeden z klíčových bodů v dalším vývoji francouzsko-britských jednání. Přispívá k tomu také fakt, že Wilson sice byl nakloněn k jednání o členství v EHS, ale v žádném případě nesouhlasil se vstupem za jakýchkoli podmínek a za jakoukoli cenu.³¹

Heath společně se svým týmem si od počátku jednání, která probíhala převážně s Francií, počínali velice opatrně a své požadavky kladli obezřetně. Vzhledem k tomu, že v Bruselu nezůstávalo nic utajeno a všeho se ujímal tisk, mohly mít zamítnuté požadavky katastrofální následky. V první řadě na parlament a britskou veřejnost, kteří stále ještě váhaly, zda Heatha podpořit. Báli se, že by to v Britech mohlo vzbudit pocit, že byla jejich vláda porážena a zatlačována ze strany Evropy stále dál.³² Zároveň nechtěl opakovat chyby z jednání během první přihlášky. Tehdejší neúspěch Heath přisuzoval tomu, že Británie usilovala o vstup do společenství, které se jí mělo přizpůsobit tak, aby do něj mohla být zahrnuta bez větších ztrát. Uvědomoval si, že pokud chtěli tedy skutečně vstoupit, musela to být Británie, kdo se měl přizpůsobit daným pravidlům. Navíc na konci 60. let byli ještě v daleko slabší vyjednávací pozici, ze které by si mohli diktovat podmínky.³³

V okamžiku Heathova nástupu se zároveň proměnila pozice opomíjené britské ambasády v Paříži, kde jako velvyslanec stále působil Christopher Soames. Zatímco během let vlády labouristické strany spolupráce s konzervativním velvyslancem byla velmi komplikovaná, po nástupu Heatha do funkce se tato pařížská ambasáda stala důležitým bodem. Heath se Soamsem se velmi dobře znali z jejich společného působení v Macmillanově

³⁰ Campbell, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (2)“, 430.

³¹ Gowland a Turner, eds., *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, 112-113.

³² Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 221-222.

³³ Hutchinson, *Edward Heath: A Personal and Political Biography*, 99.

vládě a z jednání v Bruselu v roce 1962. Soames byl od té doby v úzkém kontaktu s Jobertem a oba dva působili pro Heatha a Pompidoua jako prostředníci.³⁴

Jednou z nejdůležitějších událostí v Heathově politické kariéře byl Pařížský summit s Pompidouem. Obě strany k němu přistoupily z toho důvodu, aby jednání v Bruselu posunuly z mrtvého bodu. Heathův úkol byl jednoznačný. Musel přesvědčit Pompidoua, že vstup Británie do společenství byl v nejlepším francouzském zájmu a to za takových podmínek, které britskému parlamentu připadaly rozumné. Znamenalo to přimět Francii udělat několik ústupků, aby byla dohoda přijatelná pro parlament, ale zároveň aby nebyla ohrožena žádná z francouzských výhod. Heath se na setkání připravoval velmi pečlivě.³⁵

Zároveň si uvědomoval, že ještě zdaleka ne všichni ministři a zástupci v Parlamentu s jeho politikou souhlasili. Kladl tedy důraz i na postupné získávání silnější podpory v Británii. V Parlamentu se například snažil vysvětlit, že jejich dohoda s Pompidouem týkající se libry, obsahuje především všeobecná ustanovení a základní principy, avšak neřeší se v ní konkrétní detaily. Ujišťoval je, že to byla lepší varianta, vzhledem k tomu, že ES právě směřovalo k hospodářské a měnové unii, a nebylo zřejmé, jaké uspořádání pro libru by bylo adekvátní, aby s sebou neslo nejmenší zátěž. Přesná ustanovení měla přijít s britským členstvím. V té chvíli už měla být jasnější představa o podobě hospodářské a měnové unie. Navíc Pompidou zaručil Heathovi, že pak už ostatní členské státy už z podstaty ES by nešly proti životně důležitým zájmům jiného členského státu.³⁶

Relativně okrajovou záležitostí, která však měla svojí značnou psychologickou důležitost, a která spolu s dalšími deklarovala Heathovu precizní přípravu a jeho odhodlanost dosáhnout svého za každou cenu, byla dohoda o francouzském jazyce. Pompidou, stejně jako ostatní Francouzi, přikládal francouzské kultuře a francouzštině velkou důležitost. Heath ho tedy ujistil, že britští úředníci byli schopni jednat v ES ve francouzštině stejně dobře jako v angličtině. Slíbil, že zároveň bude dán větší důraz i více financí na spolupráci obou států

³⁴ Campbell, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)“, 253.

³⁵ Campbell, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (2)“, 433-434. <http://www.jstor.org> (staženo 12.11.2012).

³⁶ „H.C. Deb., vol. 818, cols. 1235-7, 10 June 1971“ in *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 136.

v oblasti kultury. Souhlasil také s tím, aby francouzština zůstala nadále spolu s angličtinou pracovním jazykem ve společenství.³⁷

Heathova politika je tedy v tomto ohledu považována za velmi úspěšnou. Podle některých autorů se mu podařilo, na rozdíl od Wilsona, uspět ve „starém gaullistickém testu“, zda-li Británie myslela svá slova skutečně vážně a zda-li byla připravena přijmout závazky a vstoupit do společenství takového, jaké bylo. Mezi důležité momenty, které přispěly k navýšení Heathova kreditu v očích Francouzů, byla i jeho myšlenka francouzsko-britského sdílení jaderných zbraní.³⁸ To na druhou stranu přispělo k tomu, že byl nejednou označen za politika s gaullistickými názory i z řad vlastních spolupracovníků. Například šéf odboru pro evropskou integraci britského ministerstva zahraničí Michael Butler uvedl, že podle něj Heath EHS nepovažoval za společenství, kde by si jednotlivé státy měly být sobě rovné, ale spíš jako prostor, ve kterém se mohl prosadit.³⁹

Na druhou stranu nelze opomenout, že se v Británii nezměnil v červnu 1970 pouze post předsedy vlády, ale celá vládní strana, když na místo Labouristů získali v parlamentu většinu Konzervativci. S nimi přišlo na přední místa britských vysokých politických představitelů hned několik podobně pro-evropsky smýšlejících politiků jako byl Heath. A Heath v nich měl tedy dostatečně silnou oporu k prosazování vlastní politiky.⁴⁰

2.2 Georges Pompidou

Charlese de Gaulla ve funkci francouzského prezidenta nahradil Georges Pompidou. V literatuře analyzující a hodnotící funkční období Pompidoua lze velmi často nalézat srovnávání s jeho předchůdcem de Gaullem, který ve francouzské politice zanechal dlouhotrvající odkazy, a ke kterému měl Pompidou velmi blízko svou „gaullistickou“ politickou příslušností.

³⁷ Campbell, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (2)“, 437.

³⁸ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 235.

³⁹ Ibid, 254-255.

⁴⁰ Möckli Daniel, *European Foreign Policy During the Cold War : Heath, Brandt, Pompidou and the Dream of Political Unity*, ebrary (I.B. Tauris, 2008), 47-49, <http://site.ebrary.com/lib/cuni/docDetail.action?docID=10333412> (staženo 9.5.2013).

2.2.1 Politické názory a východiska

Vzhledem k charakteru této práce je nejdůležitější otázkou přístup obou prezidentů k evropskému společenství a k Británii. Všeobecně známá byla de Gaullova odměřenost k aktuální podobě společenství tak, jak bylo nastaveno Římskými smlouvami v roce 1958. Zároveň se velmi často spekulovalo o jeho komplikovaných vztazích k Britům. Co ale lze považovat za fakt, je, že si plně uvědomoval britskou důležitost. Několikrát způsobem sobě vlastním prohlásil, že je Británie daleko víc než několik ostrovů na druhé straně kanálu, a tím pádem přistupoval k jejímu připojení k evropským strukturám jako k velice důležité záležitosti vzhledem k jejímu postavení v mezinárodních strukturách, charakteru politiky a závazkům ve světě. Zvláště pak, plánoval-li nějakou podobu politické unie v Evropě.⁴¹

De Gaulle je tak za svou politiku v literatuře často považován za vizionáře a za státníka jednajícího v souladu se svou vyhraněnou ideologií, který kladl zvláštní důraz na politicko-vojenskou prestiž na úkor ekonomické prosperity. Lze však nalézt i autory, kteří za de Gaullovou politikou hledají jiné motivace. Mezi takové patří v první řadě Moravcsik, který se vůči všeobecně zastávanému názoru velmi kriticky vymezuje a ve svém článku se pokouší detailně doložit de Gaullovu promyšlenou strategii, jak dosáhnout ekonomických cílů,⁴² nebo William Pickles, který pokládá de Gaullovu politiku především za boj o voličské hlasy, jako u každého jiného politika.⁴³

Oproti tomu si Pompidou za svou politiku získal přívlastek „usměrněný (zracionalizovaný) gaullista“, jak ho nazval Georges-Henri Soutou.⁴⁴ Jinými slovy to znamenalo, že chtěl, aby Evropa byla více politicky jednotná a nezávislá, ale přikláněl se k opatrné a pozvolné cestě, aby neriskoval evropskou bezpečnost narušením vztahů s USA.⁴⁵ Krátce po nástupu dal však Pompidou najevo, že hodlal politiku svého předchůdce respektovat, a že v jeho stopách chtěl pokračovat. Nadále odmítal systém dvou bloků,

⁴¹ Lacouture Jean, *De Gaulle 3. Le souverain 1959-1970* (Paříž: Seuil, 1986), 318.

⁴² Moravcsik Andrew, „De Gaulle Between Grain and Grandeur: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 1)“, *Journal of Cold War Studies* 2, č. 2 (Spring, 2000): 3-8, <http://jstor.org> (staženo 4.5.2012).

⁴³ Pickles William, „Making Sense of de Gaulle“, *International Affairs* 42, č. 3 (Jul., 1966): 410-420, <http://jstor.org> (staženo: 9.4.2012).

⁴⁴ Trachtenberg, „The French Factor in U.S. Foreign Policy during Nixon-Pompidou Period, 1969-1974, 7.

⁴⁵ *Ibid*, 53.

s východem požadoval vlastní dialog a chtěl nezávislou Francii a Evropu. Ve vybraných oblastech chtěl prohlubovat spolupráci v EHS, aby to vedlo k silnější Evropě.⁴⁶

Zdálo se, že Pompidou se chtěl především praktickými záležitostmi, které by přispěly k dosažení ekonomické prosperity, než k prosazování velkolepých zahraničněpolitických plánů. Zároveň se snažil z gaullistické strany utvořit moderní konzervativní stranu, avšak v tomto ohledu narážel na „ortodoxnější“ gaullisty, mezi které patřil Michel Debré. Strana tak fungovala velmi nejednotně. Bylo to důležité vzhledem k tomu, že Pompidou nemohl pokračovat v de Gaullově stylu vlády vycházejícího z jeho osobní prestiže, a navrátil se zpět k tradiční parlamentní demokracii založené na stranickém systému. I přesto se alespoň jeho program zahraniční politiky klást důraz na regionální otázky místo globální politiky, pokusit se navázat vztahy s USA a rozhodnutí neblokovat dál britský vstup do EHS nesetkal s přílišnou opozicí.⁴⁷

Částečně v rozporu s předchozími tvrzeními, Young ve svém díle uvádí, že podle Maurice Couve de Murvilla, vysoce postaveného francouzského politika v období vlády de Gaulla a Pompidoua, byla Pompidouova evropská a zahraniční politika zcela záležitostí francouzské vnitřní politiky. Podle jeho slov, Pompidou hledal způsoby, kterými by se mohl odlišit od jeho předchůdce. Vztah k Británii tak skýtal výtečnou možnost. Jinými slovy jeho zájem o britské členství v EHS označil za Pompidouovu čistě osobní záležitost, skrze kterou chtěl dokázat, že není de Gaulle.⁴⁸

2.2.2 Události

Jeho vládu lze rozdělit na dvě období. V letech 1969-1972 převzal iniciativu a zhostil se mnoha projektů a jejich realizace. Zatímco během let 1972-1974, která byla poznamenána rozpadem mezinárodního finančního systému, ropnou krizí a nálada v ES postupně upadala, se spíše stáhnul do ústraní. Za svůj hlavní úkol si vytyčil otevřít Francii okolnímu světu a

⁴⁶ „Réponse du président Pompidou au toast du chancelier Kiesinger, 8 septembre 1969 (extrait)“ in *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentés*, ed. Jardin Pierre a Kimmel Adolf (Paris: Documentation française, 2001), 150-151.

⁴⁷ Hanrieder a Auton, *The Foreign Policies of West Germany, France and Britain* (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1980), 168-169.

⁴⁸ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 234.

vytvořit z ní konkurenceschopný stát. Existuje několik důvodů, kterými lze vysvětlovat jeho rozhodnutí podpořit Británii a povolit jí členství v ES. Za prvé to bývá vykládáno jako pokus vyvážit vzestup SRN, za další jako snaha zabránit možnému zániku ES, ale v neposlední řadě to měla být také podmínka, kterou si kladly ostatní členské státy, pokud si Francie přála další rozvoj SZP. Svou evropskou politiku se tedy snažil vést dvěma směry. Za prvé chtěl zajistit a dokončit konsolidaci tehdejšího stavu věcí v evropských strukturách a za druhé se pokusit sblížit s Británií.⁴⁹

Vstup Británie do EHS se Pompidouovi zdála jako vhodná příležitost pro vypsání referenda, o kterém už nějakou dobu uvažoval. Chtěl si tak potvrdit souhlas obyvatel s jeho politikou, posílit svou pozici a narušit jednotu opozice. Referendum vypsál na 23. dubna 1972.⁵⁰ Občané měli rozhodnout, jestli chtějí, aby Británie vstoupila do ES. Účast byla pouhých 35% a bylo odevzdaných několik procent prázdných lístků. Přestože konečný výsledek byl kladný, znamenalo to, že Francouzi byli k jeho evropské politice spíše odměření, než že by ji přímo podporovali.⁵¹

Jak na jednu stranu panuje všeobecná shoda, že tito dva politikové, Heath a Pompidou, měli na dění ve sledovaných letech a na vývoj situace podstatný vliv, tak na straně druhé dochází historikové k jinému problému. Velmi těžko lze najít mezi autory shodu ohledně toho, který z nich hrál tu klíčovou roli, tudíž bez kterého by porozumění mezi Francií a Británií nebylo dosaženo, pakliže osobní faktor byl během těchto událostí rozhodujícím prvkem. Někteří autoři, kteří došli k této otázce, ji nakonec ponechali nezodpovězenou⁵² nebo ji překonali s trochou nadsázky za pomoci „nevyhnutelných sil historie“, například v podobě správného načasování britských parlamentních voleb v roce 1970, jak uvádí Young ve chvíli, kdy dospěl k rozporuplnému tvrzení, že na jednu stranu bylo britské členství v EHS politická nutnost pro Brity i celou Evropu, ale že na stranu druhou by Harold Wilson v této záležitosti uspět nedokázal.⁵³

⁴⁹ Vaïsse Maurice, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958* (Paříž: Fayard, 2009), 114-115.

⁵⁰ Limagne, *La Ve République de Charles de Gaulle et Georges Pompidou*, 350.

⁵¹ Vaïsse, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*, 117-118.

⁵² Campbell, „Anglo-Frech ‚Relations a Decade Ago: A New Assessment (2)“, 442-446.

⁵³ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 234-235.

3 Zahraniční politika a strategické cíle

Jak vyplývá z předchozího textu, personální změna na postech představitelů těchto dvou států, ač podstatná, nebyla v žádném případě jedinou a postačující, která se odehrála. Tato kapitola bude hlouběji orientována na samotné postavení obou států v této době především v Evropě, ale i ve světě. Také na to, jak definovaly své cíle a hlavní úkoly zahraniční politiky a zároveň, jaké konkrétní kroky v tomto ohledu uskutečnily, případně jakých nástrojů k tomu využívaly.

3.1 Británie

Zatímco krátce po druhé světové válce se Británie ještě mohla považovat za jednu z hlavních mocností v mezinárodním systému, během 60. a 70. let už se viditelně potýkala s postupným slábnutím jejího postavení ve světě. Postupující dekolonizace způsobila změny na geopolitické mapě, které se promítly i do britského vnímání zahraniční politiky. Uvažujeme-li o britské zahraniční a bezpečnostní politice jako o třech protínajících se kruzích, získával v této chvíli stále více pozornosti kruh reprezentující Evropu nad těmi, které znázorňovaly USA a Commonwealth.⁵⁴

Na rozdíl od Francie či Německa, v Británii panovala ohledně základního směřování zahraniční politiky mezi politickými stranami shoda. Pozice Konzervativců a Labouristů se ve většině případů odlišovala pouze důrazem, zaměřením a načasováním. V zásadě se shodovaly na „zvláštním vztahu k USA“, udržování jejich vojenských posádek v Evropě, zachování pevného směnného kurzu libry, opatrném postoji k SSSR a pokračování v postupné dekolonizaci.⁵⁵

Poté, co na začátku 60. let neuspěla konzervativní vláda, se také labouristická vláda v roce 1966 rozhodla britské členství v EHS podpořit. Nejširší shoda mezi historiky panuje ohledně předpokladu, že to byla reakce na ekonomickou a politickou realitu té doby.

⁵⁴ La Serre, Leruez a Wallace, *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L'inévitable ajustement*, 170.

⁵⁵ Hanrieder a Auton., *The Foreign Policies of West Germany, France and Britain*, 266.

Bezprostředně se na tom měl podílet kolaps ekonomického Národního plánu během krize libry v červenci 1966. V tu chvíli se zdálo, že zůstat vně rychle se rozvíjejícího EHS by bylo velmi nevýhodné.⁵⁶ Důležitou roli v tomto rozhodnutí sehrála zajisté také situace v Commonwealthu. Ze zprávy o vztazích s Commonwealthem z 30. dubna 1967 vyplývá, že britští představitelé byli zklamáni chováním vlád jednotlivých členů společenství. Nebyly totiž příliš ochotny ke spolupráci s vládou v Londýně a to i přes neustálé britské snahy vztahy oživit. Nový Zéland a Austrálie upřednostňovaly USA a s britskými zájmy zcela nekorespondovala ani jejich politika na Dálném východě. Podle této zprávy také Karibik a Kanada nejednaly podle britských představ.⁵⁷

V druhé polovině 60. let si tedy Británie znovu kladla otázku ohledně vlastní role ve světě. Už v únoru 1966 byla vydána zpráva analyzující britské výdaje na obranu. Celková výše těchto výdajů byla 7,1% HDP, což bylo nejvíc z vyspělých západních států. Po zvažování se rozhodli tuto hodnotu snížit na 6% do roku 1969. Diskutovalo se o možnostech, jak tohoto cíle dosáhnout, mezi něž mimo jiné patřilo i stažení vojenských sil umístěných mimo Evropu, přestože měla Británie své zájmy a zároveň i závazky na Středním východě, v Asii i jinde ve světě. Britové usoudili, že to bylo pro ně v tu chvíli příliš nákladné a zatěžující, mající dopady už i na domácí ekonomiku, nežli by jim to dávalo nějakou výhodnou strategickou pozici.⁵⁸ Podle politiků, kteří podporovali v té době jejich vstup do EHS, tím také byla odstraněna jedna z překážek, která stála této evropské politice v cestě. Mezi další takové překážky řadilo britské ministerstvo zahraničních věcí také jejich „zvláštní vztah“ s USA.⁵⁹

Hlavní britské strategické cíle shrnul Wilson ve své řeči během setkání vlády 30. dubna 1967, kdy uvedl, že největší britský problém byl úpadek jejich vlivu ve světě. Snažil se tak zároveň podtrhnout, jaké politické výhody mohli Britové členstvím v EHS získat, protože všichni členové vlády vstupu nakloněni nebyli. Podle Wilsona to bylo daleko důležitější než případné ekonomické následky. Vyjádřil obavy, že pokud se nespojí s EHS, byli by za nějakou dobu nuceni zcela přijímat politiku USA v různých oblastech a mohli by se tak na nich stát závislí. Mluvil i o hrozbě spojené Evropy jako o silném rivalovi pro osamocenou

⁵⁶ Gowland a Turner, eds., *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, 109.

⁵⁷ „PRO, CAB 128/42, CC (67), 30 April 1967“ in *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 114.

⁵⁸ Cmd 2901 (February 1966), *Statement On The Defence Estimates 1966 Part I The Defence Review in Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 115-116.

⁵⁹ Gowland a Turner, eds., *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, 110.

Británii. Upozorňoval na sílící SRN, které na kontinentě znovu získávalo vůdčí pozici. Z toho podle něj pramenilo i ohrožení se strany SRN ve smyslu bližšího vztahu s USA, protože SRN by bylo pro USA zajímavějším partnerem než slábnoucí Británie. EHS se mělo stát silnou skupinou se stálým vlivem a mocí ve světě. Pokud této skutečnosti chtěli využít pro britské zájmy, viděl jedinou možnost - přidat se a ovlivňovat dění zevnitř.⁶⁰

Na britské úvahy, plány a postupy si svůj názor utvářela také francouzská strana a zpočátku její zástupci stále neprojevovali přílišné nadšení. Čím více se směrem k evropské integraci stupňovala britská aktivita, tím více rostla francouzská podezřívavost. Někteří francouzští politici byli znepokojeni tím, jaké úsilí vyvíjela Británie, aby ustanovila nějakou formu spolupráce s EHS. Všimli si, že se Británie orientuje především na SRN. Přála si s nimi mít společnou výrobu zbraní a letadel (ještě s Nizozemskem). Další spolupráci měla chtít vyvíjet v oblasti jaderné energie. Upozorňovali také na britské pokusy převést více pravomocí na Západoevropskou unii (ZEU). Podle nich byl britský cíl zřejmý – dosáhnout na plnohodnotné členství v evropských strukturách a porazit tak francouzskou politiku. Británie měla chtít Evropu sjednotit podle vlastních představ a prosazovat tak skrze ni vlastní zájmy. Obávali se tak možných britských plánů pro vytvoření společenství na odlišném, novém základě. Na druhou stranu soudili, že velká část z těchto britských kroků mohly být především pokusy jak udělat dojem na veřejné mínění u nich doma, tak na SRN.⁶¹

Konzervativní vláda v čele s Heathem se potýkala s pokračující dekolonizací a rozrůstáním se Commonwealthu. Zatímco v roce 1950 měl celkem osm členů, v roce 1965 už to bylo 21 a 30 členů v roce 1970. Během dalších let se jejich počet rozšířil ještě zhruba o 20. Protože tyto státy své bývalé pevné svazky s Británií uvolnily, už se nemohla považovat za ekonomické a obchodní centrum bývalé říše. Usnadnilo ji to rozhodování, protože už nebyla vázaná tolika závazky.⁶² Britská reorientace k Evropě byla na počátku 70. let už velmi patrná. V prosinci 1971 Heath dokonce symbolicky ukončil britsko-americký „zvláštní vztah“ a nahradil ho „přirozeným spojenectvím“. Stalo se tak poté, co americká strana udělala několik překvapivých kroků, se kterými Británii předem neobeznámila. Britové tak byli překvapeni

⁶⁰ PRO, CAB 128/42, CC (67), 26th Conclusions, 30 April 1967 in *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 120-121.

⁶¹ „T. n°s 480 à 492. Londres, 3 février 1969“ in *Documents diplomatiques français 1969. Tome 1, (1er janvier - 30 juin)*, ed. Vaïsse Maurice (Bruxelles: Peter Lang, 2011), 214-216.

⁶² La Serre, Leruez a Wallace, *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L'inévitable ajustement*, 170.

například náhlou změnou americké politiky vůči Číně nebo Nixonovým jednostranným rozhodnutím o ukončení brettonwoodského finančního systému.⁶³

3.2 Francie

Nevypočitatelná – to je velmi časté přívlastko, které se dostávalo Francii ve smyslu její zahraniční politiky. Vyplývá to z její specifčnosti v chování na mezinárodní scéně. Na jednu stranu byla nakloněna détante, protože by si přála změnu systému ovládaného dvěma supervelmocemi, na stranu druhou byla nedůvěřivá vůči kontrole zbrojení, protože sama vlastnila jaderné zbraně, které zvyšovaly její kredit ve světě. S USA dlouhodobě neudržovaly příliš blízké vztahy. V jejich chápání geopolitiky byly jednak příliš daleko a za druhé tam nebyla žádná francouzská imigrace. Oproti tomu geograficky bližší SSSR a celá východní Evropa byly v jejich politických debatách zmiňovány poměrně často.⁶⁴

Tradičně je francouzská evropská politika viděna jako prostředek, skrze který chce dosáhnout vlastních strategických cílů. Francie by ráda viděla silnou Evropu, která by měla vliv mezi dvěma politickými bloky utvořených v podmínkách studené války. Francie by tak ve světě zaujala místo, na které má podle vlastního národního přesvědčení, nárok. K tomuto účelu sloužila také její aktivní politika ve Třetím světě. Tento francouzský postoj vykrytalizoval během let de Gaullovy vlády v ucelenou, dobře artikulovanou a široce uplatňovanou doktrínu.⁶⁵

Gaullistické odkazy zůstávají platné ve francouzské politice dlouhou dobu. Jmenovat můžeme podporu jednotnému evropskému trhu, důraz na zemědělskou politiku, upevňování osy Francie-Německo, příslušnost k západnímu táboru udržovanou v rovnováze se vztahy se SSSR, a se zbylými částmi světa - především s frankofonní Afrikou, Středomořím a Arabským světem. Neodmyslitelným bodem ve francouzské strategii také bylo její stálé místo v Radě bezpečnosti OSN.⁶⁶ Toto místo jí zaručoval její jaderný arsenál, který jí zároveň dával

⁶³ Hanrieder a Auton, *The Foreign Policies of West Germany, France and Britain*, 208.

⁶⁴ La Serre, Leruez a Wallace, *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L'inévitable ajustement*, 34-36.

⁶⁵ Guyomarch Alain, Machin Howard a Ritchie Ella, *France in the European Union* (New York: St. Martin's Press, 1998), 104-107.

⁶⁶ Vaisse, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*, 10.

poměrně velkou vyjednávací sílu v mezinárodních záležitostech. V evropském měřítku ji to zaručovalo pozici stejně silnou, případně silnější, než kterou měla ekonomicky silná SRN postrádající vliv politický.⁶⁷

Mezi další projevy francouzské „nezávislosti“ patří její vystoupení z vojenských struktur NATO. De Gaulle to americkému prezidentovi Johnsonovi oznámil 7. března 1966. Francie převzala kontrolu nad veškerými vojenskými objekty na svém území, stáhla své jednotky, které působily pod vedením NATO, a odvolala své zástupce z velitelství. Také „červená linka“ mezi de Gaullovou Paříží a Moskovou, která byla analogií k lince mezi Washingtonem a Moskvou, vznikla za účelem dokázat, že USA neměly monopol na jednání se SSSR.⁶⁸ Tento nepřizpůsobivý postoj Francie v mezinárodních záležitostech byl zároveň strategií, která zajišťovala, že její hlas byl vždy více slyšet. Další specialitou byl i zvyk stavět se do role mluvčího neutrálních států a spojováním se s těmito menšími státy narušovat „koncert dvou velmocí“.⁶⁹

Ve směřování francouzské politiky hrála bezesporu důležitou roli zemědělská politika. Pro ni bylo typické silné nacionalistické zaměření a vysoká míra protekcionismu. Od roku 1958 podléhalo zemědělství SZP. Francie si k tomu navíc zaváděla svá vlastní detailní pravidla upřesňující limity na dovoz, výši cel a minimální ceny. Aby maximalizovala své zisky ze SZP, prováděla i strukturální změny.⁷⁰ Bylo to nezbytné vzhledem k tomu, že francouzští farmáři byli celosvětově konkurenceschopní pouze ve velmi málo odvětvích, jako kvalitní vína nebo různé gurmánské speciality, avšak zcela zaostávali v běžných komoditách jako obilí, cukr, mléčné produkty či chov dobytka. Méně konkurenceschopní výrobci samozřejmě tíhnou spíše k těmto protekcionistickým řešením než k volnému trhu.⁷¹

Během posledního roku de Gaullovy vlády a po nástupu Pompidoua francouzská politika částečně polevila ve svém kurzu. Dokladuje to i fakt, že Francie ještě v březnu 1969 odstoupila od své známé obranné strategie „všemi směry“ (*tous azimuts*) a během několika měsíců definovala novou strategickou doktrínu, která se velmi podobala americké

⁶⁷ Dalloz Jacques, *La France et le monde depuis 1945* (Paříž: Colin, 2002), 178.

⁶⁸ Ibid, 166-168.

⁶⁹ Vaïsse, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*, 501-502.

⁷⁰ Guyomarch Alain, Machin Howard a Ritchie Ella, *France in the European Union* (New York: St. Martin's Press, 1998), 129.

⁷¹ Moravcsik, „De Gaulle Between Grain and *Grandeur*: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 1), 15-16.

McNamarově „pružné reakci“, a ve které bylo jasně specifikováno, že možný nepřítel se nachází na východě. Vytvořil ji generál Fourquet.⁷² Zároveň se poté, co se vlády ujal Pompidou, změnilo francouzské uvažování ohledně ES. Zatímco de Gaulle Společenství toleroval, protože Francii přinášelo jisté benefity, během Pompidouovy éry se ES stalo nezbytnou podmínkou pro francouzskou modernizaci, které mělo svou hodnotu samo o sobě.⁷³

V souhrnu lze říci, že Francie a Británie se de facto shodly na principech bezpečnosti v Evropě, na nutnosti přítomnosti USA nebo na tom, že USA hrály důležitou vůdčí roli ve svobodném demokratickém světě. Avšak měly rozdílné doktríny. Z toho pramení i jiné vnímání diplomacie a zahraniční politiky. Británie skrze svou zahraniční politiku hledala možnost vlivu, zatímco Francie svou zahraniční politiku definovala jako prostředek potvrzující sílu a pozici.⁷⁴

V tuto chvíli však Francouzi rozuměli, že ES by se stalo slabým a vedlejším, pokud by nadále nerostl a nerozvíjel se. Příliš se jim nelíbilo, že bylo potřeba, aby Británie vstoupila a tím omezila jejich vliv, ale akceptovali to. Neměli žádný zvláštní důvod odmítnout, pokud se jednání vydaří. Na druhou stranu, kdyby odmítli, způsobili by krizi uvnitř EHS a na dlouhou dobu by si s Brity zařídili velmi špatné vztahy.⁷⁵

4 Evropský a mezinárodní kontext

Pro pochopení změn uvnitř strategického plánování obou států, je nezbytné porozumět, v jakém mezinárodním kontextu se odehrávaly. V této kapitole budou zohledněny čtyři klíčové okolnosti, které mohly mít bezprostřední vliv na spolupráci mezi Francií a Británií. Jako první budou prozkoumány změny, které se odehrály uvnitř evropských

⁷² Carmoy Guy de, „The Last Year of De Gaulle’s Foreign Policy“, *International Affairs* 45, č. 3 (Červenec, 1969): 426, <http://www.jstor.org> (staženo 29.11.2012).

⁷³ Möckli Daniel, *European Foreign Policy During the Cold War : Heath, Brandt, Pompidou and the Dream of Political Unity*, ebrary (I.B. Tauris, 2008), 30-31, <http://site.ebrary.com/lib/cuni/docDetail.action?docID=10333412> (staženo 9.5.2013).

⁷⁴ La Serre, Leruez a Wallace, *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L’inévitable ajustement*, 58-62.

⁷⁵ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 234.

společenství, poté sblížení mezi Francií a USA, třetí část bude zaměřena na změny, které s sebou přinesl kolaps Brettonwoodského systému a závěr kapitoly bude věnován sílícímu postavení SRN a Ostpolitik.

4.1 Evropská konference v Haagu a další vývoj Evropských společenství

Zásadní změny ve vývoji evropské integrace byly započaty už s podpisem a ratifikací Římských smluv. Avšak protože některé změny bylo potřeba zavádět postupně, dokončování a ustálení těchto procesů spadalo právě až na konec 60. let. Tou dobou se zdálo, že EHS funguje dobře. Optimismus propuknul díky implementaci celní unie. Zrušení vnitřních cel a zavedení společných cel pro nečlenské státy bylo dosaženo v červenci roku 1968. Bylo to s předstihem oproti původnímu plánu, který počítal až s rokem 1970. Spokojenost rostla také se stále vyšším objemem vnitřního trhu EHS. Avšak EHS se nechtělo zavřít před okolním světem. Naopak během dlouhého vyjednávání pod záštitou GATT (známého jako „Kennedyho kolo“), které se odehrávalo mezi lety 1968 až 1972, bylo dosaženo snížení cel pro vývoz do EHS, především na průmyslové výrobky. Jejich hodnota tak byla nižší než ta pro dovoz do USA. Zároveň také v roce 1967 úspěšně proběhlo naplánované sjednocení výkonných orgánů jednotlivých organizací – ESUO, EUROATOM a EHS. Bylo tak učiněno z důvodu racionalizace systému. Většina institucí měla od té doby sídlo v Bruselu. Avšak nebylo možné vybrat pouze jedno pro všechny úřady, protože neustále docházelo k neshodám jednotlivých států a národních zájmů.⁷⁶

Téměř pravidelně se v tomto období vracela na konference představitelů členských států otázka rozšiřování. Příkladem může být jednání v listopadu 1968, kde se Francie snažila obhájit svůj postoj v této otázce. Byla to reakce na předcházející kritiku ze strany ostatních členských států a především německého ministra zahraničních věcí, Willyho Brandta. Ten poukázal na to, že přestože všichni s rozšiřováním souhlasí, neexistoval v tomto směru žádný pokrok. A navrhl několik konkrétních bodů, které bylo podle něj potřeba bezodkladně udělat. Připojil se k němu belgický ministr Harmel, který odmítal soustavné francouzské argumenty, že by přistoupiší státy měly zásadním způsobem a v dohledné době změnit charakter

⁷⁶ Dalloz, *La France et le monde depuis 1945*, 153.

společenství, pokud by musely přijmout Římskou smlouvu a všechna ostatní pravidla, která byla do té doby vytvořena.⁷⁷ Francie tudíž v této záležitosti pocítovala zvýšený tlak, a tak se ministr zahraničí Michel Débré snažil znovu vysvětlit jejich stanovisko a napravit negativní dojem. Vysvětloval, že pouze chtěli nejdříve dokončit obchodní dohody s ostatními evropskými zeměmi a teprve poté se otevřít ostatním ke spolupráci. Pak podle něj mělo být velice žádoucí připojit kandidátské státy, jak nejdříve by to bylo možné. Zdůrazňoval, že v té chvíli stále byl klíčový zájem Francie zintenzívnit obchodní výměnu uvnitř EHS. Jako argument k podpoření francouzských požadavků mu sloužilo například i to, že ty státy, které už tak měli velmi propracované a více než dostačující obchodní dohody s EHS, členství ani nepotřebovaly (Švýcarsko, Rakousko).⁷⁸

4.1.1 Summit v Haagu

Ono očekávané klíčové setkání členských států, kde bylo dosaženo dohody o dalším postupu ES, se uskutečnilo 1. prosince 1969. Důvody, které vedly ke svolání mezivládní konference tedy byly úsilí o přehodnocení a předefinování nových priorit a úkolů, které ještě nebyly splněny, oživení diskuze o příjmech a rozpočtu, které v roce 1965 vedly ke krizi a přerušení dlouhodobé stagnace.⁷⁹ Na tomto summitu převzal iniciativu především Pompidou. Jak bylo řečeno, pro toto jednání jsou typická tři hesla – dokončení, prohloubení a rozšíření. Dokončením bylo myšleno především definitivní přijmutí všech pravidel pro fungování společného trhu. Hlavní cíl prohlubování bylo rozšířit okruh kompetencí a aktivit ES. Rozšíření v podstatě znamenalo zrušení de Gaullova veta a otevření přístupových jednání s kandidátskými zeměmi. Pompidou se tedy zavázal, že dál nebude blokovat vstup Británie.⁸⁰ Vzhledem k tomu, že tyto tři hlavní úkoly, na kterých se členské státy usnesly, pocházely z francouzské dílny a vytvořil je ministr zahraničí Maurice Schuman, a že reakce ostatních států byla příznivá a ochotně s nimi souhlasily, mohli Francouzi summit považovat za svůj

⁷⁷ „T. n°s 1477 à 1503. Bruvelles-Delfra, 27 septembre 1968“ in Vaisse Maurice, eds., *Documents diplomatiques français 1968. Tome II, (2 juillet - 31 décembre)* (Bruxelles: Peter Lang, 2010), 529-534.

⁷⁸ „T. n°s 1787 à 1810. Bruvelles-Delfra, 5 novembre 1968.“ in Vaisse Maurice, eds., *Documents diplomatiques français 1968. Tome II, (2 juillet - 31 décembre)* (Bruxelles: Peter Lang, 2010), 785-789.

⁷⁹ Pitrová Markéta a Petr Fiala, *Evropská unie* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009), 93-94.

⁸⁰ Vaisse, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*, 116.

úspěch. Campbell ve svém článku dokonce uvádí, že tam Francie získala de facto vše, co chtěla. Důraz klade na podmínky financování SZP.⁸¹

Bylo dosaženo konsenzu ohledně vlastních příjmů Společenství, které měly z cel na dovoz do společného trhu podle vnějšího obchodního tarifu, z dovozu zemědělských produktů na společný trh a z jednoho procenta DPH, které se vybíralo v členských státech.⁸² Bylo zde také rozhodnuto o strategii, která měla ES dovést k ekonomické a finanční unii. Avšak SRN, která požadovala především sjednocení hospodářské politiky, se nedokázala shodnout s ekonomicky slabší Francií, pro kterou bylo výhodnější nejdříve zavést měnovou unii. Tak byla ustanovena komise, jíž předsedal Werner, lucemburský předseda vlády, která měla za úkol vypracovat plán, jak toho dosáhnout.⁸³

Dohody, kterých bylo dosaženo v Haagu, měly širší dopad. Vzhledem k tomu, že se Francie přestala obávat o financování svého zemědělského sektoru, otevřela se možnost nejen pro rozšíření ES o nové členy, ale i pro posun v dalších jednáních. Je uváděno, že tento posun v evropské integraci umožnil i pokrok v jednáních „Kennedyho kola“, a která řešila otázku GATT. Podle této logiky nemohlo být dosaženo obchodní dohody s ostatními subjekty na mezinárodním trhu do té doby, než bude EHS kompletní a vnitřně jednotné.⁸⁴

Francie mohla být s výsledky celkem spokojená a v jistém slova smyslu pro ni bylo případné britské členství i výhodné, přesto v přístupových jednáních působila stále uzavřenějším dojmem než ostatní členské státy. Rozhodujícího pokroku bylo dosaženo až samostatným bilaterálním jednáním mezi oběma státy, jehož klíčovým bodem byl právě Pařížský summit Pompidoua a Heatha v květnu 1971, kde se oběma stranám podařilo překonat zbývající překážky.⁸⁵ Pro Británii na druhou stranu nebyl systém rozpočtu, který byl v té době v EHS nastaven, příliš výhodný. Británii nejvíce znevýhodňoval fakt, že 80% rozpočtu ES, do kterého měla přispívat, bylo používáno na SZP. Zatímco v Británii byl zemědělský sektor jen velmi malý. Po těžkém vyjednávání o výši jejich příspěvku do

⁸¹ Campbell, „Anglo-Frech ,Relations a Decade Ago: A New Assessment (1), 249.

⁸² Pitrová a Fiala, *Evropská unie*, 95.

⁸³ Dalloz, *La France et le monde depuis 1945*, 192.

⁸⁴ Peyrefitte Alain, *C' Était de Gaulle : la France reprend sa place dans le monde. [2. díl]* (Paris: Fayard, 1997), 265.

⁸⁵ Dalloz, *La France et le monde depuis 1945*, 185-186.

rozpočtu bylo dohodnuto, že jeho hodnota byla první rok 9% a během pěti let narůstala na konečných 19%.⁸⁶

4.2 Francouzsko-americké sblížení

Evropské společenství nebylo pro Francii a Británii jediným tématem, které měly společné, a jedinou oblastí, kde se střetávaly jejich zájmy. Je třeba vzít v úvahu také americký faktor, který hrál důležitou roli nejen v politice Británie, ale i v té francouzské. V tomto ohledu je poválečné období typické velmi chladnými francouzsko-americkými vztahy. Existovalo několik základních důvodů, které to zapříčinily. Za prvé to byl podstatný rozdíl jejich ekonomických ideologií. Francie, která upřednostňovala protekcionistickou tradici, pozorovala americké prosazování liberalizace často s obavami. Nesouhlasila s takovými projekty pod americkou patronací, které tento trend podporovaly, jako Mezinárodní měnový fond, Světová banka nebo GATT. Projevovalo se během vyjednávání jednotlivých dílčích dohod, ať už o pravidlech pro obchod se zemědělskými produkty nebo pro dovoz amerického filmového průmyslu do Evropy, kde stála zcela v opozici vůči USA. Za druhé se Francie cítila poškozena americkým chováním během války a bezprostředně po válce, kdy si připadala americkou stranou přehlížena jako rovnocenný partner. Zároveň se jí nelíbilo, jakým způsobem USA po válce zasahovaly do vnitřních věcí evropských států. Jako další lze zmínit, že Francie byla přesvědčena, že evropské zájmy se nemusí vždy nutně shodovat s těmi americkými. V některých momentech tak viděli americkou evropskou politiku pouze jako prostředek pro posílení moci USA během Studené války. V neposlední řadě hrála ve francouzském kontextu velmi důležitou roli obava, že by Francie ztratila vlastní identitu, kultury a životní styl následkem „amerikanizace“.⁸⁷

⁸⁶ „Cmd 4715 (July 1971), The United Kingdom and the European Communities“... in *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000),134-135.

⁸⁷ Guyomarch, Machin a Ritchie, *France in the European Union*, 112-113.

4.2.1 Charles de Gaulle a USA

Léta vlády generála de Gaulla se přímo vyznačovala podezřívavostí a odměřeností vůči USA. Někteří historikové označují jeho kroky a rozhodnutí za provokaci Spojených států. Zároveň ale uvádějí, že se vztahy mezi Paříží a Washingtonem začaly znatelně vylepšovat během posledních měsíců jeho vlády. Nejčastěji v této souvislosti bývá zmiňováno oslabení francouzských pozic v důsledku sovětské intervence do Československa v srpnu 1968. Po tomto incidentu Francie velmi těžko vysvětlovala své přátelské vztahy se SSSR.⁸⁸ Další faktory přispívající francouzsko-americkému sblížení byly nepochybně i revolta francouzských studentů, finanční krize v Paříži, negativní dopady událostí v Quebecu a otázka Jeruzalému (Francie a de Gaulle museli, i pod tlakem veřejnosti, po Šestidenní válce z roku 1967 částečně přehodnotit svůj nekompromisní postoj vůči Izraeli⁸⁹). Lacouture upozorňuje i na možný vliv de Gaullova pokročilého věku.⁹⁰

První diplomatické rozhodnutí nového amerického prezidenta Richarda Nixona, poté co ve funkci nahradil Johnsona, dokládá tyto úvahy o zvratu situace. Nixon 5. února 1969 akceptoval francouzské návrhy na společnou akci čtyř stálých členů Rady bezpečnosti OSN (USA, SSSR, Francie a Británie), aby vyřešili krizi na Středním východě.⁹¹

Nový prezident Nixon sehrál ve vztazích s Francií i se samotným generálem velmi důležitou roli. Bylo známé, že Nixon de Gaulla velmi obdivuje a o jeho ministru zahraničních věcí Henrym Kissingerovi se říkalo, že byl notorický „americký gaullista“. Při únorové návštěvě Paříže v roce 1969 nešetřil k de Gaullovi obdivem a ostatní vyzýval, že lepší, než s ním bojovat, bylo učit se z jeho nedocenitelných zkušeností v zahraniční politice. Přistoupil dokonce na to, že mírová jednání k ukončení Vietnamské války probíhaly právě v Paříži. Tím si Francie vydobyla opět kousek svých mocenských pozic zpět.⁹²

⁸⁸ Dalloz, *La France et le monde depuis 1945*, 172.

⁸⁹ Carmoy Guy de, „The Last Year of De Gaulle’s Foreign Policy“, *International Affairs* 45, č. 3 (Červenec, 1969): 429-430, <http://www.jstor.org> (staženo 29.11.2012).

⁹⁰ Lacouture, *De Gaulle 3. Le souverain 1959-1970*, 348.

⁹¹ Carmoy, „The Last Year of De Gaulle’s Foreign Policy“, 427.

⁹² Lacouture, *De Gaulle 3. Le souverain 1959-1970*, 379-380.

4.2.2 Nixon a Pompidou

Svoji politiku Nixon společně s Kissingerem dále rozvíjeli i poté, co do svého úřadu nastoupil Georges Pompidou. Zastávali názor, že USA potřebuje silné, spokojené, sebevědomé partnery. Jinými slovy skutečné spojence ne pouze satelity. Tuto teorii se snažili zastávat už při setkání s de Gaullem v březnu 1969 a pak i během schůzky s Pompidouem v únoru 1970. Za americkou náklonností k Francii lze hledat především dva hlavní důvody. Nixon měl upřednostňovat Francii na úkor Británie, protože Pompidouova politika se mu zdála konstantní, zatímco Britové byly rok od roku méně ochotní hrát roli světové mocnosti a byli stále méně aktivní. Za druhé mu připadalo, že kdyby příliš mnoho nezávislosti získalo SRN, mohlo by to být velmi nebezpečné. Podle toho tedy Německo v tuto chvíli bylo pro USA stále více problém než partner.⁹³

Po převzetí prezidentského postu se i Pompidou aktivně snažil podílet na dalším urovnávání vztahů s USA. Za tímto účelem podniknul Pompidou svou první oficiální cestu v úřadě právě do USA. Široce rozšířená myšlenka v tomto období měla být, že Francie a USA neměly v zásadě protichůdné zájmy, ale málokdy byly jejich zájmy společné a jednotné. Už během Pompidouovy návštěvy se ukázalo, že dobrá vůle mezi dvěma prezidenty měla své meze. Ve chvíli, kdy došlo na střet vlastních zájmů obou států, jen velmi těžce hledali kompromis. Mezi první problematické otázky patřilo například uspořádání mezinárodního finančního systému nebo vztahy k Izraeli a Jomkipurská válka.⁹⁴

Přestože vzájemné vztahy Francie a USA během příštích let narazily na řadu překážek a neshod, které jim znemožňovaly bezproblémovou spolupráci, lze považovat USA ve sledovaném období za alespoň dočasně vyřešenou a překonanou otázku v dialogu Francie a Británie. Znamý de Gaullův „americký trojský kůň“ ztrácel v tuto chvíli na významu, vzhledem k tomu, že Británie byla ve fázi přehodnocování svého „zvláštního vztahu“ k USA, jak je uvedeno výše, zatímco Francie si s USA své záležitosti vyřešila.

⁹³ Trachtenberg, „The French Factor in U.S. Foreign Policy during Nixon-Pompidou Period, 1969-1974“, 4-6.

⁹⁴ Dalloz, *La France et le monde depuis 1945*, 179.

4.3 Krize Brettonwoodského systému

Vývoj mezinárodního měnového systému byl také jednou z důležitých okolností mající vliv na mezinárodní dění. Kolaps systému stabilních měnových kurzů, tak jak byl zaveden dohodou z Bretton Woods, ovlivnil i vývoj uvnitř Evropských společenství. V roce 1969 jeho dopad pocítila nejen Francie, ale i zbytek EHS. Přestože generál de Gaulle v roce 1968 devalvaci franku ještě odmítal, Pompidou se pro ní o rok později rozhodl. Krize Bretton Woodského systému také výrazně přispěla k neúspěchu „Hada“, systému pro udržení kurzů měn uvnitř EHS, který byl vytvořen v únoru 1971 a byl součástí plánu jak dosáhnout Evropské měnové unie (EMU) do roku 1980.⁹⁵

4.3.1 Kolaps Bretton Woodského systému a EHS

Mezinárodní měnový systém známý jako brettonwoodský vzniknul koncem 2. světové války. Tento systém byl založen na pevných směnných kurzech měn. Zvláštní postavení v tomto systému měl americký dolar (také britská libra), který byl směnitelný za zlato. Zároveň také fungoval jako jednotka, ve které byly vyjádřené hodnoty ostatních měn. Národní banky souhlasily, že své rezervy budou přechovávat právě v dolarech namísto zlata, a ty bylo možné směnit za zlato ve stanoveném poměru. Vzhledem k tomu, že země zapojené do brettonwoodského systému byly povinny udržovat k dolaru stálý směnný kurz, musely provádět obdobnou měnovou politiku jako USA.⁹⁶ Právě tato měnová politika byla sporným bodem mezi USA a Francií, protože obě země zastávaly zcela různý názor. Francie během 60. let neustále poukazovala na nedostatky systému, usilovala o návrat ke zlatému standardu a považovala takto nastavený systém za americký nástroj k prosazování svého vlivu ve světě. EHS se k tomuto systému připojilo podepsáním Římské smlouvy.⁹⁷

USA byly v tomto ohledu neustále kritizovány. Ostatní státy vnímaly velmi negativně, že USA vlastně nepřiměřeným vyvážením své měny splácely svůj dluh a vytvářel se schodek

⁹⁵ Guyomarch, Machin a Ritchie, *France in the European Union*, 36-37.

⁹⁶ Luňák Petr, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, (Praha: Libri, 1997), 260.

⁹⁷ Chivvis Christopher S., „Charles de Gaulle, Jacques Rueff and French International Monetary Policy under BrettonWoods“, *Journal of Contemporary History* 41, č. 4 (Říjen, 2006): 701-710, <http://www.jstor.org> (29.11.2012).

v platební bilanci. Brzy bylo také patrné, že dolary už nemohly být zcela kryty zlatem, protože jejich počet rostl, zatímco množství jejich zlata zůstávalo stejné.⁹⁸ Základní problém takto nastaveného systému bylo, že každá vláda vedla rozdílnou politiku, a tak byla platební nerovnováha de facto nevyhnutelná. Když se situace zhoršovala a systém začínal být velmi nestabilní, Nixonova administrativa (a také ekonomičtí experti a podnikatelé) byla v roce 1971 ochotna na základním změnám systému a přikláněla se k nějakému flexibilnějšímu řešení, přestože na plovoucí kurzy určované tržními zákony ještě nebyla připraveni.⁹⁹ Brettonwoodský systém se definitivně zhroutil poté, co Nixon v srpnu 1971 oznámil „uzavření zlatého okna“, což znamenalo, že již nebylo možné dolary dál směňovat za zlato. Avšak systém už prakticky nefungoval od roku 1968, kdy neuspěl prezident Johnson se svým pokusem o oživení za pomoci zavedení náhradní měny Special Drawing Right (SDR).¹⁰⁰

Potíže dolaru měly vliv i na utváření evropské měnové unie a na libru. Země ES vytvořily tzv. „hada“, který jim pomáhal koordinovat jejich měnovou politiku. Had vymezil pásmo, ve kterém se jejich měny mohly vůči dolaru pohybovat. Zpočátku se do toho systému zapojila i britská libra. Ta v té době už postupně ztrácela svůj význam rezervní měny, což bylo urychleno právě rozpadem brettonwoodského systému. Už v červnu 1972 libra z Hada vystoupila a Heath ji převedl na systém plovoucích směnných kurzů. Nastal tak důležitý přelom a libra přestala být nadále považována za klíčovou součást národní prestiže.¹⁰¹

4.4 Ostpolitik

Francie se tradičně považovala za prostředníka mezi státy západní Evropy a Evropou východní. I mezi hlavní snahy Pompidoua patřilo udržení dobrých vztahů se SSSR. Podniknul tam tři oficiální cesty a Brežněv dvakrát navštívil Francii. Podle oficiálních zpráv se zdálo, že mezi Paříží a Moskvou panovala výborná atmosféra. Dělo se to už v době, kdy SRN začínala pod vedením Willyho Brandta prosazovat svou „Ostpolitik“.¹⁰² Francie oficiálně Ostpolitik

⁹⁸ Luňák, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, 261-263.

⁹⁹ Trachtenberg, „The French Factor in U.S. Foreign Policy during Nixon-Pompidou Period, 1969-1974“, 10-12.

¹⁰⁰ Chivvis, „Charles de Gaulle, Jacques Rueff and French International Monetary Policy under BrettonWoods“, 719

¹⁰¹ La Serre, Leruez a Wallace, *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L'inévitable ajustement*, 104-107.

¹⁰² Dalloz, *La France et le monde depuis 1945*, 182.

podporovala. Avšak souhlasila s ní pouze do té doby, dokud SRN v jeho aktivitách potřebovalo její podporu a proces tímto způsobem kontrolovala. Ve chvíli, kdy SRN ještě posílilo, převážila francouzská podezřívavost, a Francie se začala obávat, že by mohla ztratit své výsadní postavení prostředníka.¹⁰³ Následující kapitola naznačuje, jaké možné dopady mělo rostoucí a sílící SRN na francouzské politicko-strategické rozhodování.

4.4.1 Osa Francie-Německo v EHS

Francouzsko-německá spolupráce dostala svoji přesnou podobu podepsáním Elysejské smlouvy v lednu roku 1963 a nahradila jejich předchozí dohody. Ustavovala pravidelná setkání mezi představiteli států a také některých ministrů. Organizovala vojenskou spolupráci a diplomacii. Zaváděla vzájemné konzultace o všech důležitých otázkách týkajících se zahraniční politiky předtím, než byla udělána oficiální rozhodnutí. Na těchto konzultacích se měly utvářet strategické a taktické plány. Cílem také bylo postupovat pokud možno jednotně i v oblasti zbrojení.¹⁰⁴

Zvrat nastal ve chvíli, kdy svou funkci následně v roce 1963 opustil německý kancléř Adenauer. A navzdory Elysejské smlouvě měl nový kancléř Ludwig Erhard bližší vztahy s USA než s Francií.¹⁰⁵ Zdálo se, že francouzské straně příliš nedůvěřuje, udržoval si odstup od jejich tradičního důrazu na stát a státní zájem. Částečné zlepšení přišlo s nástupem kancléře Kiesingera. Krátce po příchodu do funkce dal najevo, že stál o znovuoobnovení, oživení a posílení spolupráce. V lednu 1967 navštívil Paříž.¹⁰⁶ Přesto bylo brzy jasné, že tato spolupráce nepřinese nic konkrétního, protože mezi Paříží a Bonnem existovaly velké rozdíly. Projevilo se to velmi brzy, kdy na jaře 1967 zaujaly obě strany vlastní postoj k britské přihlášce do EHS. V roce 1968 to potvrdil Kiesinger ve svém interview. Podle něj rozdíly byly zakořeněny už daleko v historii. „...[jako němci] jsme přirozeně zastánci evropské

¹⁰³ Pickles Dorothy, „The Decline of Gaullist Foreign Policy“, *International Affairs* 51, č. 2 (Duben, 1975): 224, <http://www.jstor.org> (staženo 29.11.2012).

¹⁰⁴ „Traité entre la République française et la République fédérale d'Allemagne sur la coopération franco-allemande“ in *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentes*, ed. Jardin Pierre a Kimmel Adolf (Paris: Documentation française, 2001), 53-57.

¹⁰⁵ Dalloz, *La France et le monde depuis 1945*, 162-163.

¹⁰⁶ „Conférence de presse du chancelier Kurt George Kiesinger, 16 janvier 1967 (extrait)“ in *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentes*, ed. Jardin Pierre a Kimmel Adolf (Paris: Documentation française, 2001), 119-120.

integrace směrem k nadnárodnímu vývoji. To Francie odmítá a chtěla by dosáhnout takového řešení, které umožní jednotlivým zemím po dlouhou dobu si zachovat svojí nenarušenou suverenitu¹⁰⁷. Dokládá to příklady francouzského postoje k Británii a její nezávislosti ve strukturách NATO.

4.4.2 Německá východní politika (Willyho Brandta)

Zpočátku nadějně vypadala situace, když v SRN nastoupil kancléř Willy Brandt, který si s Francií rozuměl lépe. Předpokládal, že mu pomůže převzít odpovědnost za politiku otvírání se východu a také za utvoření mezi oběma Německy.¹⁰⁸ Francie však měla na tuto německou strategii jiný náhled. Pompidou naopak považoval udržování a rozvíjení vztahů mezi státy východu a západu za zcela francouzskou doménu. Podle něj celá politika Francie byla o tom, jak nejlépe zavést maximální spolupráci a maximální sblížení těchto států v co nejméně oblastech. Naopak se tedy obával, že politika Willyho Brandta vedla k pravému opaku, což mohl být problém.¹⁰⁹ V tomto ohledu se Francie shodla s USA. Jak bylo výše zmíněno, USA sledovaly německou Ostpolitik také s jistou dávkou podezřívavosti. Společně požadovaly po SRN, aby své západní partnery informovala o svých plánech a vývoji situace.¹¹⁰ K dalším neshodám mezi oběma státy docházelo i v dalších oblastech. Jako příklady lze uvést otázku měnové politiky, ve které Bonn považoval za nezbytné ji doprovázet pokrokem ve spolupráci ekonomické, technologické a další.¹¹¹ Takový postup by však měl pro Francii velmi negativní dopady. Potýkala se s vysokou nezaměstnaností a platebním deficitem a takové propojování a sblížování se s hospodářsky velmi vyspělou SRN by ji postavilo do nevýhodné situace, která by vedla k ráznému omezení poptávky a k deflační finanční politice.¹¹²

¹⁰⁷ „Interview télévisée du chancelier Kurt Georg Kiesinger, 28 septembre 1968 (extrait)“ in *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentes*, ed. Jardin Pierre a Kimmel Adolf (Paris: Documentation française, 2001), 127-129.

¹⁰⁸ Vaïsse, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*, 111.

¹⁰⁹ Conférence de presse du président Pompidou, 2 juillet 1970 (extrait) in *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentes*, ed. Jardin Pierre a Kimmel Adolf (Paris: Documentation française, 2001), 154.

¹¹⁰ Vaïsse, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*, 188.

¹¹¹ Jardin Pierre a Kimmel Adolf, eds., *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentes* (Paris: Documentation française, 2001), 145.

¹¹² Luňák, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, 268.

Na tomto příkladu někteří autoři dokládají častý model francouzského chování v mezinárodních vztazích. Ve chvíli, kdy SRN příliš posílilo a francouzsko-německý tandem se vychýlil ze své osy, měla Francie začít hledat partnery v USA nebo Británii, kteří pro ni byli do té doby spíše hrozbou v jejím mocenském postavení.¹¹³ Tato německá převaha byla potvrzena, když 21. prosince 1972 podepsalo SRN smlouvu s NDR, což umožnilo 19. září 1973 SRN vstoupit do OSN. Fakticky to znamenalo, že SRN získala samostatnost v zahraniční politice. S tímto krokem Francie tedy definitivně ztratila šanci stát se „výlučným“ prostředníkem pro komunikaci s východními státy.¹¹⁴

5 Analýza

V této kapitole dějin mezinárodních vztahů zajisté sehrály svoji důležitou roli personální faktory. Přispívá k tomu několik faktů. V první řadě to dokládá především skutečnost, že se francouzská zahraniční politika stala během let vlády de Gaulla výsadně jeho vlastní doménou, a že tedy neprobíhal běžný parlamentní proces formulování této politiky na ministerstvu zahraničí a následně projednávání a schvalování vládou.¹¹⁵ Francouzská politika tudíž velmi úzce korespondovala s de Gaullovými názory a po právu je s ním dodnes v literatuře ztotožňována. V britském prostředí měl nezanedbatelný dopad na zahraniční politiku, obzvláště ve vztahu k Francii, nástup Heatha. V tomto ohledu se sešly dva faktory. Za prvé, Heathovo odhodlání, znalost evropského prostředí a promyšlená strategie, jak bylo řečeno výše, a za druhé dojem, který na přední francouzské představitele, mj. Pompidoua nebo Debrého, udělal při vzájemných diskuzích a setkání Wilson. O jednom takovém momentu podal svědectví i jeho blízký spolupracovník Michael Palliser, kdy Wilson nechal Pompidoua dlouho čekat, než se dostavil na společnou večeři, prý neupravený a bez podání uspokojivého vysvětlení.¹¹⁶

Na druhou stranu vedle těchto osobních preferencí existuje mnoho argumentů dokládajících, že vzájemná důvěra mezi Heathem a Pompidouem není dostačujícím vysvětlením těchto událostí. Jak je možné dočíst se výše v textu, několik procesů otáčející

¹¹³ Pickles, „The Decline of Gaullist Foreign Policy“, 224.

¹¹⁴ Vaïsse, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*, 120-121.

¹¹⁵ Carmoy, „The Last Year of De Gaulle's Foreign Policy“, 424.

¹¹⁶ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 234-235.

kurz francouzské politiky začalo již koncem vlády de Gaulla. Jako první lze zmínit vztahy s USA vzhledem k tomu, že obě strany udělaly na konci šedesátých let vůči sobě několik ústupků. Mezi ně můžeme zařadit i onu Fourquetovu doktrínu. Kromě strategických cílů se Francie s USA dokázaly dohodnout také na kompromisu týkajícího se měnového systému. Poté, co Francie několik let bojovala o znovuzavedení zlatého standardu a zvýšení ceny zlata, a USA požadovaly systém nezávislý na zlatu, uzavřely smlouvu, která dala vzniknout SDR.¹¹⁷

Obdobný posun lze doložit i v de Gaullově evropské politice a jeho vztahu k Británii. Vzhledem k dokumentu z listopadu 1968,¹¹⁸ ve kterém byl detailně popsán a zdůvodněn francouzský postoj k rozšíření ES a navrženy podmínky, které bylo pro to potřeba splnit, je možné tvrdit, že francouzská vláda uvolnila své stanovisko a otevřela prostor pro diskusi. Mezi jinými také Soamesova aféra (viz výše) je některými autory¹¹⁹ považována za doklad de Gaullovi snahy o navázání kontaktu a spolupráce s Británií. Ve zcela jiné rovině než osobní nalézám vysvětlení pro tyto a předcházející události Moravcsik. V řadě politických krizích, neúspěchů a zvrátů vyprovokovaných Francií a de Gaullem hledá výhradně ekonomické důvody. Podle Moravcsika se k takovýmto řešením, ideologicky podbarveným, uchýloval ve chvílích, kdy byla situace neudržitelná, a bylo potřeba ji řešit. Vyvíjet politický nátlak mu mělo být bližší, protože se lépe orientoval v politické strategii než v ekonomii.¹²⁰

Ve chvíli, kdy do funkce francouzského prezidenta nastoupil Pompidou, nebylo ještě rozhodnuto o mnoha věcech. Pompidou stále trval na splnění všech podmínek, které si Francie kladla, než by umožnila rozšíření. V tomto ohledu ji podpořil německý kancléř Kiesinger, který přistoupil v první řadě na to, že bylo potřeba vyřešit vnitřní záležitosti Společenství, a za druhé souhlasil i s tím, že by nebylo v zájmu ES rozšíření o členy, kteří na sjednocení nejsou připraveni. Vyzval tak nepřímou Británii i další kandidátské země k přijetí nezbytných opatření.¹²¹ Vnitřní záležitosti ES tedy byly považovány za vyřešené Haagským

¹¹⁷ Chivvis, „Charles de Gaulle, Jacques Rueff and French International Monetary Policy under BrettonWoods“, 718-719.

¹¹⁸ „T. n°s 1787 à 1810. Bruxelles-Delfra, 5 novembre 1968“ in Vaisse Maurice, eds., *Documents diplomatiques français 1968. Tome II, (2 juillet - 31 décembre)* (Bruxelles: Peter Lang, 2010), 785-789.

¹¹⁹ Campbell Alan, „Anglo-French Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)“, *International Affairs* 58, č. 3 (Jaro, 1982): 237-253, <http://www.jstor.org> (staženo 12.11.2012).

¹²⁰ Moravcsik Andrew, „De Gaulle Between Grain and Grandeur: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 2)“, *Journal of Cold War Studies* 2, č. 3 (Fall, 2000): 58, <http://jstor.org> (staženo: 30.4.2012).

¹²¹ Jardin a Kimmel, eds., *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentes*, 143.

summitem a jediná podmínka, která nadále přetrvávala, byla, že rozšíření nesmí společenství žádným způsobem oslabit.¹²² Britská přihláška byla podána až pět měsíců poté.

Nadále pokračoval proces „francouzsko-americké détente“. Spektrum jejich společných témat se tou dobou rozrostlo o Ostpolitik vedenou Brandtem, kterou obě země sledovaly s nedůvěrou, jak je uvedeno výše. Vzhledem k tomu, že francouzská strana měla obavy z německého nacionalismu a neutrality, tzn. případného ukončení německé orientace k NATO, přiklonila své strategické plánování ještě blíže k USA a zvažovala dokonce případnou francouzsko-americkou spolupráci v oblasti jaderných zbraní.¹²³ Přestože tato éra bývá personalizována vzájemnou náklonností Pompidoua s Nixonem, nelze opomenout, že francouzská zahraniční politika nebyla Pompidouovým výsadním právem, jak tomu bylo za de Gaulla, ale podléhala stranickým, vládním a parlamentním pravidlům.

V případě Heatha a jeho obratnosti v navázání vztahu s Francií a úspěšnému vedení jednání s ES, je nutné vzít v úvahu, co tomu také předcházelo. Vzhledem k tomu, že po druhém zamítnutí Wilson nadále pokračoval ve svém úsilí, a připravoval podmínky pro příští pokus o vstup, měl Heath v létě roku 1970 velkou část věcí už předpřipravených – mj. samotné rozhodnutí zažádat o členství, povolení parlamentu, příprava jednání s členy Společenství, odpověď Komise na jejich žádost a jiné – které aplikoval a které mu v mnoha ohledech velmi usnadnily jeho práci.¹²⁴ I přesto bylo zapotřebí, aby se událo ještě několik věcí, než mohl triumfovat po summitu s Pompidouem v květnu 1971 a podepsat smlouvu o vstupu. Do té doby státy ES trvaly na svých požadavcích, Francie si udržovala svůj váhavý, skeptický postoj, velká část jednání byla zaměřena na SZP, a jednání v Bruselu tak zůstávala na mrtvém bodě, jak je uvedeno v předchozích kapitolách.

Společně s bruselskými jednáními probíhaly také změny v politickém a ekonomickém uspořádání. Za prvé během Heathovy vlády stále pokračoval trend poklesu obchodní výměny mezi Británií a Commonwealthem, která se už během Willsonovy éry snížila ze 44 % na 30 %. Oproti tomu obchod s ES narůstal.¹²⁵ Britové tedy měli větší prostor při vyjednávání vlastních podmínek členství, bez zásadních požadavků pro zájmy Commonwealthu. Za druhé vágní formulace (viz výše) dohody z Pařížského summitu podpořil fakt, že 15. srpna 1971 byl

¹²² Pine, *Harold Wilson and Europe: Pursuing Britain's Membership of the European Community*, 135.

¹²³ Trachtenberg, „The French Factor in U.S. Foreign Policy during Nixon-Pompidou Period, 1969-1974“, 5-8.

¹²⁴ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 223.

¹²⁵ Gowland, Turner a Alex, *Britain and European Integration on the Sidelines*, 66.

definitivně ukončen bretonwoodský systém, libra se stala měnou s plovoucím směnným kurzem, čímž klesla na významu její funkce rezervní měny. Splnila tak další podmínku, které jí ES určilo – udržovat stabilní platební bilanci a měnovou disciplínu.

Vzhledem ke všem těmto skutečnostem je nezbytné přistupovat k francouzsko-britským vztahům i v tomto období jako ke komplexní otázce zahrnující širokou škálu okolností. Nelze si ji spojovat výhradně s předními politiky obou států, přestože jako výrazné, vyhraněné osobnosti k událostem do jisté míry přispěly.

Závěr

Vztah Francie a Británie je jedním z nezbytných aspektů, které je nutné vzít v úvahu, chceme-li plně pochopit průběh prvního rozšíření ES. Jak bylo řečeno v první kapitole práce, Francie byla ve Společenství klíčovým aktérem, a chtěla-li Británie dovnitř, musela získat její souhlas. Tento úkol byl velmi problematický vzhledem k tomu, že britské a francouzské zájmy spolu v mnoha případech vůbec nekorespondovaly, a Francie považovala Británii za možný zdroj svého ohrožení. Přesto se koncem let 60. a začátkem 70. odehrálo něco, co těmto dvěma státům umožnilo se dohodnout a po nějakou dobu vzájemně intenzivně spolupracovat, což přinášelo prospěch oběma. V literatuře je možné najít několik vysvětlení.

V první řadě směřuje pozornost k prezidentu de Gaullovi, který často působil dojmem, že je poslední překážkou, která stojí Britům v jejich cestě do Evropy, a jenž odstoupil v roce 1969, tedy poměrně krátce předtím než bylo dosaženo posunu v situaci. Navazuje na to podíl vlivu na vývoj událostí, který bývá přičítán „pragmatickému“ Pompidouovi a „proevropskému“ Heathovi. Jak je vysvětleno výše, shodou více či méně náhodných událostí, se jim podařilo najít vzájemné porozumění a základ pro spolupráci obou států, alespoň v otázce evropské integrace.

Na druhou stranu představitelé těchto států nebyli v té době jedinou změnou, která se odehrála. V britském případě je potřeba vzít v úvahu, že její postavení ve světě se s její slábnoucí ekonomikou a postupující dekolonizací neustále měnilo, a Británie byla nucena přehodnocovat vlastní zahraniční politiku a strategické cíle. Což si Britové plně uvědomovali

a adekvátně k tomu přijímali potřebná opatření.¹²⁶ V obdobné situaci byli i Francouzi. Jejich dlouhodobě uplatňované doktríny a postupy v hájení vlastních zájmů přestávaly na konci 2. poloviny 60. let odpovídat realitě a i Francie začala redefinovat své cíle. Mezi hlavní ukazatele tohoto procesu můžeme považovat opuštění od proslulé „úderné jaderné síly“ (*force de frappe*) a obraně ve „všech směrech“ (*tous azimuts*) a redefinování nových cílů známých jakou Fourquetova doktrína (viz výše). V této situaci došli Francouzi také k závěru, že existovalo více důvodů, proč by měla být Británie uvnitř ES, pokud přistoupí na dané podmínky, než těch, které by poškodily jejich zájmy.¹²⁷

Je zřejmé, že změny ve strategickém uvažování obou států, se neděly náhodně. Převážná část z nich byla odrazem klíčových procesů probíhajících v mezinárodním kontextu. Jako první lze zmínit SRN, u které byl evidentní její růst, což se bezprostředně dotýkalo obou zemí. Británie měla obavy, že by Německo mohlo převzít kontrolu nad celým Společenstvím, a Francie se cítila ohrožena nejen ztrátou své mocenské pozice, ale případně i z hlediska bezpečnosti. Pro Brity to tak byl jeden z faktorů, proč obrátili svou pozornost k Evropě, zatímco Francii to motivovalo k hledání podpory v USA. K francouzsko-americkému sbližování docházelo už od přelomu let 1968 a 1969, když alespoň na přechodnou dobu dokázaly najít množství společných zájmů. Vzhledem k těmto přívětivějším vztahům mezi Francií a USA a ustupování od „zvláštního vztahu“ ze strany Británie, netvořily USA v tom období mezi Brity a Francouzi žádnou překážku.

Další překážka, která byla mezi těmito státy odstraněna, byly neslučitelné ekonomické zájmy. Svě řešení to našlo v podobě dokončení a sjednocení hospodářských pravidel pro ES po Haagském summitu, v následném uzavření obchodních dohod v rámci GATT a v kolapsu bretonwoodského systému. První dvě události zaručily Francii bezpečí ohledně SZP, a svým způsobem umožnily i Británii snáze přijmout Římské smlouvy v plném znění.¹²⁸ A jak bylo řečeno výše, po událostech v srpnu 1971 se oslabilo postavení britské libry jako rezervní měny, což vyřešilo jednu z podmínek pro britské členství.

¹²⁶ Cmd 2901 (February 1966), *Statement On The Defence Estimates 1966 Part I The Defence Review in Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History*, ed. Gowland David a Turner Arthur, (London: Routledge, 2000), 115-116.

¹²⁷ Young, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair*, 234.

¹²⁸ Moravcsik, „De Gaulle Between Grain and *Grandeur*: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 2)“, 32.

Tyto jednotlivé aspekty dokladují, že na problematiku britsko-francouzských vztahů na přelomu 60. a 70. let je potřeba se dívat komplexně a nelze se omezit pouze na vybrané osobnosti. I v literatuře analyzující toto téma, dochází autoři k závěru, že kromě de Gaullova odchodu existovaly i další okolnosti, které měly menší či větší vliv jak na Francii, tak na Británii. Řadí mezi ně mimo jiné tlak ze strany vlád „přátelské pětky“, jež vyvrcholil summitem v Haagu, zájem USA o britské členství a jejich vstřícnou politiku k Francii a také snahu najít protiváhu vůči sílícímu SRN.¹²⁹ Na otázku, jaké hlavní příčiny vedly k britsko-francouzskému smíření a jaká rovina hrála v tomto procesu klíčovou roli, existují dvě odpovědi – personální změna, nebo mezinárodní kontext. Z výše uvedených důvodů se přikláním k názoru, že vysvětlení skrze osobní preference jednotlivých účastníků není postačující a je potřeba hledat příčiny v procesech odehrávajících se na mezinárodní scéně.

Summary

The purpose of my thesis is to analyse the events which enabled to reach franco-british agreement after they were absolutly uncooperative. There were many reasons why the interest of the two countries were contradictory in the sixties. However, in the late sixties and in the beginning of the seventies something had happen which it changed. The aim of this study is to answer the research question what were main causes for that. The core of this text is composed of three parts, each of them dealing with different aspect of these events.

The first part refers to the leading persons of the both states whom influenced this period. On the french side it was de Gaulle who seemed to be last obstacle in the way of Britain to the EC and who had resigned in the 1969 shortly before the turning point. In connection with de Gaulle left, Pompidou came into power and he was willing to discuss with British. It was facilitaiting by election of Heath who endeavoured to established relations with French. Because of Heath style Pompidou had confidence in him.

On the other side it was not the only change. The process of british decolonization was going on in that moment and Britain was forced to reassess its its foreign politics and strategic goals. In the same situation was France. Its established doctrines and politics did not

¹²⁹ Campbell, „Anglo-Frech ,Relations a Decade Ago: A New Assessment (1), 250.

correspond with reality. We can see it in the abandoning of its well-known *force de frappe* and of its defence strategy *tous azimuts*. French redefined its objectives and accepted that Britain in the EC was more favourable to France than Britain outside.

The last part focuses on the international background which french and britain strategic planning responded to. The both countries be afraid of Germany with its economic growth which could gain more control over the Europe. Next it analyses détente of France and USA in that period. On the contrary „special relationship“ of USA and Britain was declining. Summit in the Hague, reached agreement of GATT and other economical issue in the beginning of the seventies played key role as well. In the conclusion the autor presents analysis which is in favour of explication that in that case of franco-british international issues were more important factor than any other.

Použitá literatura

Prameny

Gowland David a Turner Arthur, eds., *Britain and European Integration 1945-1998: A Documentary History* (London: Routledge, 2000), 252.

Jardin Pierre a Kimmel Adolf, eds., *Les relations franco-allemandes depuis 1963: textes rassemblés et présentés* (Paris: Documentation française, 2001), 539.

Soames, Christopher, „Whitehall into Europe“, *Public Administration* 50, č. 3 (Podzim, 1972): 271-279, <http://ebshost.com> (staženo 29.11.2012).

Vaïsse Maurice, eds., *Documents diplomatiques français 1967. Tome II, (2 juillet - 31 décembre)* (Bruxelles : Peter Lang, 2008), 900.

Vaïsse Maurice, eds., *Documents diplomatiques français 1968. Tome II, (2 juillet - 31 décembre)* (Bruxelles: Peter Lang, 2010), 1101.

Vaïsse Maurice, eds., *Documents diplomatiques français 1969. Tome 1, (1er janvier - 30 juin)*(Bruxelles : Peter Lang, 2011), 1105.

Literatura

Knížní publikace

Daddow Oliver J., *Harold Wilson and European Integration: Britain's Second Application to join the EEC* (London: Frank Cass, 2003), 298 s.

Dalloz Jacques, *La France et le monde depuis 1945* (Paříž: Colin, 2002), 233 s.

D'Arcy François a Rouban Luc, eds., *De la Ve république a l'Europe: Hommage a Jean-Louis Quermonne* (Paříž: Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, 1996), 388 s.

Gowland David, Turner Arthur a Alex Wright, *Britain and European Integration on the Sidelines* (London: Routledge, 2010), 301 s.

Guyomarch Alain, Machin Howard a Ritchie Ella, *France in the European Union* (New York: St. Martin's Press, 1998), 267 s.

Hanrieder Wolfram F. a Auton Graeme P., *The Foreign Policies of West Germany, France and Britain* (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1980), 314 s.

Hutchinson George, *Edward Heath: A Personal and Political Biography* (London: Longman, 1970), 229 s.

Lacouture Jean, *De Gaulle 3. Le souverain 1959-1970* (Paříž: Seuil, 1986), 865 s.

La Serre François de, Leruez Jacques a Wallace Helen, *Les politiques étrangères de la France et de la Grande-Bretagne depuis 1945, L'inévitable ajustement* (Paris: Presses de la fondation nationale des sciences politiques, 1990), 295 s.

Limagne Pierre, *La Ve République de Charles de Gaulle et Georges Pompidou* (Paříž: Éditions France-empire, 1978), 391 s.

Luňák Petr, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, (Praha: Libri, 1997), 460 s.

Peyrefitte Alain, *C' Était de Gaulle : la France reprend sa place dans le monde. [2. díl]* (Paris: Fayard, 1997), 652 s.

Vaïsse Maurice, *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958* (Paříž: Fayard, 2009), 649 s.

Young Hugo, *This blessed plot: Britain and Europe from Churchill to Blair* (London: Papermac, 1999), 570 s.

Knihy publikované elektronicky

Melissa Pine, *Harold Wilson and Europe: Pursuing Britain's Membership of the European Community* (Londýn : Tauris Academic Studies, 2007), 284, <http://site.ebrary.com/lib/cuni/docDetail.action?docID=10231628> (staženo 4.5.2012)-

Möckli Daniel, *European Foreign Policy During the Cold War : Heath, Brandt, Pompidou and the Dream of Political Unity*, ebrary (I.B. Tauris, 2008), 486, <http://site.ebrary.com/lib/cuni/docDetail.action?docID=10333412> (staženo 9.5.2013).

Odborná periodika

Campbell Alan, „Anglo-Frech ,Relations a Decade Ago: A New Assessment (2)“, *International Affairs* 58, č. 2 (Léto, 1982): 429-446, <http://www.jstor.org> (staženo 12.11.2012).

Campbell Alan, „Anglo-Frech ,Relations a Decade Ago: A New Assessment (1)“, *International Affairs* 58, č. 3 (Jaro, 1982): 237-253, <http://www.jstor.org> (staženo 12.11.2012).

Carmoy Guy de, „The Last Year of De Gaulle's Foreign Policy“, *International Affairs* 45, č. 3 (Červenec, 1969): 424-435, <http://www.jstor.org> (staženo 29.11.2012).

Chivvis Christopher S., „Charles de Gaulle, Jacques Rueff and French International Monetary Policy under BrettonWoods“, *Journal of Contemporary History* 41, č. 4 (Říjen, 2006): 701-720, <http://www.jstor.org> (29.11.2012).

Moravcsik Andrew, „De Gaulle Between Grain and *Grandeur*: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 1)“, *Journal of Cold War Studies* 2, č. 2 (Spring, 2000): 3-43, <http://jstor.org> (staženo: 30.4.2012).

Moravcsik Andrew, „De Gaulle Between Grain and *Grandeur*: The Political Economy of French EC Policy, 1958-1970 (Part 2)“, *Journal of Cold War Studies* 2, č. 3 (Fall, 2000): 4-68, <http://jstor.org> (staženo: 30.4.2012).

Pickles Dorothy, „The Decline of Gaullist Foreign Policy“, *International Affairs* 51, č. 2 (Duben, 1975): 220-235, <http://www.jstor.org> (staženo 29.11.2012).

Pickles William, „Making Sense of de Gaulle“, *International Affairs* 42, č. 3 (Jul., 1966): 410-420, <http://jstor.org> (staženo: 9.4.2012).

Trachtenberg Mark, „The French Factor in U.S. Foreign Policy during Nixon-Pompidou Period, 1969-1974“, *Journal of Cold War Studies* 13, č. 1 (Zima, 2011): 4-59, <http://www.jstor.org> (staženo 12.11.2012).